

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Artūro Muliarovo,
V kurso, finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Antriniai muitinio įvertinimo metodai: pagrindai ir taikymas
Secondary customs valuation methods: grounds and application**

Vadovas: prof. dr. Gediminas Užubalis

Recenzentas: dr. Vitas Vasiliauskas

Vilnius
2025

Anotacija ir pagrindiniai žodžiai

Šiame magistriniame darbe analizuojami antriniai muitinio įvertinimo metodai, jų pagrindai ir taikymas prekių muitinei vertei nustatyti muitų ir mokesčių administravimo aspektu. Pateikiama apžvalga apie pagrindinę teisinę struktūrą, kuri reglamentuoja muitinio įvertinimo taisykles ir principus, nagrinėjami antriniai muitinio įvertinimo pagrindai, nustatantys sąlygas, kada pereinama prie antrinių metodų. Aptariama, kaip šie metodai pritaikomi praktikoje, atsižvelgiant į tarptautinius teisės aktus ir teismų praktiką. Darbe taip pat analizuojami ginčai ir neaiškumai su kuriais susiduria subjektai susiję su muitiniu įvertinimu, bei aptariami antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymo gerinimo galimybės.

Pagrindiniai žodžiai: muitai, vertė, reglamentas, prekės, kaina, mokesčiai.

This master's thesis analyzes the methods of secondary customs valuation, their foundations and application for determining the customs value of goods from the aspect of customs and tax administration. An overview of the main legal framework regulating the rules and principles of customs valuation is provided, the foundations of secondary customs valuation are examined, which determine the conditions for switching to secondary methods. It discusses how these methods are applied in practice, taking into account international legal acts and case law. The thesis also analyzes disputes and uncertainties that entities encounter in connection with customs valuation, and discusses the possibilities for improving the application of secondary customs valuation.

Keywords: customs, value, regulation, goods, price, taxes.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS	5
1. MUITINIO VERTINIMO SVARBA IR PAGRINDINIAI PRINCIPAI	8
1.1 Muitinio vertinimo reikšmė	8
1.2 Sandorio vertė ir muitinio vertinimo principai	10
2. ANTRINIŲ MUITINIO ĮVERTINIMO METODŲ PAGRINDAI IR TAIKYMAS... 16	
2.1 Tapačių ir panašių prekių metodas	16
2.2 Dedukcinis metodas	21
2.3 Apskaičiuotosios vertės metodas	26
2.4 Alternatyvusis metodas	27
2.5 Greitai gendančių prekių muitinė vertė.....	33
2.6 Naudotų transporto priemonių muitinė vertė	34
3. MUITINIO VERTINIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS.....	36
3.1 Reguliavimo reformos	36
3.2 Informacinės technologijos ir antrinių muitinio vertinimo metodų taikymas	38
3.3 Galimos praktinės rekomendacijos muitinės sistemai	42
IŠVADOS	45
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	46
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

EB – Europos bendrija

EEB – Europos ekonominė erdvė

ES – Europos Sąjunga

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas

MAĮ – Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas

PMO – pasaulio muitinių organizacija

PREMI – Prekių muitinio įvertinimo informacinė sistema

PVM – pridėtinės vertės mokestis

SMK – Sąjungos muitinės kodeksas

Vilniaus TM – Vilniaus teritorinė muitinė

TAR – Teisės aktų registras

UAB – Uždaroji akcinė bendrovė

WCO – World customs organization

WTO – World trade organization

IVADAS

„1968 m. įsteigus Europos Sąjungos muitų sąjungą, bendrijos įmonėms tapo lengviau prekiauti, pradėti derinti muitų mokesčiai, taikomi iš už Europos Sąjungos ribų įvežamoms prekėms, taip pat padedama apsaugoti ES piliečius, gyvūnus ir aplinką. Žvelgiant iš praktinės perspektyvos, muitų sąjunga reiškia, kad visų Europos Sąjungos šalių muitinės įstaigos veikia drauge lyg viena organizacija. Jos taiko vienodus muitus iš kitų pasaulio šalių į jų teritoriją įvežamoms prekėms, o vidaus prekyboje netaikomi jokie muitai“, teigia Europos Komisijos generalinis direktoratas. (Europos Komisija, 2020) Europos muitų sąjungą praktiškai valdo nacionalinių muitinių administracijos, veikiančios išvien tarpusavyje bendradarbiaudamos. Jos apsaugo vartotojus, kad jiems nebūtų tiekiamos prekės, kurios gali būti pavojingos arba kenksmingos sveikatai, taip pat saugo gyvūnus ir aplinką nuo augalų ir gyvūnų ligų. Be to, jos padeda kovoti su organizuotu nusikalstamumu bei terorizmu ir rūpinasi, kad Europos turtai nebūtų neteisėtai išvežti. (Europos Komisija, 2020)

Svarbu pabrėžti, kad muitų mokesčiai yra ne tik priemonė valstybių finansiniams interesams apsaugoti, bet ir vienas iš pagrindinių Europos Sąjungos tradicinių nuosavų išteklių šaltinių (Europos Sąjungos Taryba (ES) Nr. 2014/335). Tai reiškia, kad iš surinktų maito mokesčių tiesiogiai finansuojamos įvairios priemonės, skirtos socialinei ir ekonominei sanglaudai užtikrinti. Šie ištekliai naudojami investicijoms į infrastruktūrą, naujų darbo vietų kūrimą, regioninės plėtros skatinimą, taip pat mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimą. Ypač didelis dėmesys skiriamas švietimo programoms, kurios prisideda prie kvalifikuotos darbo jėgos kūrimo ir ilgalaikės ekonomikos plėtros. Pastaruoju metu viena iš aktualiausių diskusijų dėl Europos Sąjungos biudžeto išlaidų sričių yra išorinių sienų apsauga, kuri tampa vis svarbesnė geopolitinių iššūkių ir migracijos srautų kontekste. Siekiant užtikrinti saugumą, daug lėšų skiriama kovai su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu, neteisėta prekyba narkotikais ir ginklais, taip pat neteisėtu prekių srautu iš trečiųjų šalių. (Europos Vadovų Taryba 2024)

Kadangi mokesčiai tiesiogiai veikia verslo veiklą ir pelningumą, nesąžiningi verslai bei asmenys nuolatos ieško būdų, kaip neteisėtai sumažinti savo mokesčines prievoleles. Tai atliekama įvairiais būdais – pateikiant klaidingus duomenis apie prekių kilmę, jų vertę ar klasifikaciją, siekiant neteisėtai pasinaudoti mažesniais muitų tarifais ar kitomis lengvatomis. Muitinės institucijos atlieka didelį darbą tikrinant importo deklaracijas, siekiant užkirsti kelią nusikaltimams ir sukčiavimui.

Pagrindinis muitinio įvertinimo metodas yra sandorio vertės metodas, kuris remiasi faktiškai sumokėta arba mokėtina prekių kaina, kaip pagrindiniu muitinio vertinimo kriterijumi. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai šis metodas negali būti taikomas dėl įvairių priežasčių: pateikti dokumentai gali būti nepakankami, nepatikimi arba gali kilti kitų pagrįstų abejonių dėl deklaruojamos kainos tikrumo. Tokiose situacijose muitinės institucijos turi pasitelkti antrinius muitinio įvertinimo metodus, kurie leidžia nustatyti prekių vertę kitais įstatymo numatytais būdais. Antriniai muitinio įvertinimo metodai užtikrina, kad muitinės procedūros būtų vykdomos teisingai, neleidžiant importuotojams sumažinti mokėtinų mokesčių sumos, taip pat, metodų taikymas leidžia muitinei remtis ne tik importuotojo deklaruojamais duomenimis, bet ir rinkos kainomis, kitų sandorių duomenimis, gamybos sąnaudų analize, siekiant objektyviai nustatyti tikrąją importuojamų prekių vertę ir kitomis priemonėmis. Taigi antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymas yra svarbus instrumentas, padedantis užtikrinti sąžiningą konkurenciją, tinkamą mokesčių surinkimą ir efektyvią muitinės politiką Europos Sąjungos lygmeniu.

Temos aktualumas. Antriniai muitinio įvertinimo metodai yra labai svarbi priemonė įvertinant teisingą muitų mokesčių nustatymą, kuomet pagrindinis – sandorio vertės muitinis įvertinimas negali būti pritaikytas. Rašto darbas padės suprasti kokie yra antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymo pagrindai, suprasti su kokiais iššūkiais susiduriama naudojant antrinį muitinį vertinimą, taip pat bus aptartos galimybės kaip galima pasiekti efektyvesnio metodų taikymo.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šiuo darbu siekiama atskleisti antrinius muitinio įvertinimo metodus, jų taikymo pagrindus ir turinį. Šiam tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Atskleisti muitinio įvertinimo sampratą ir reikšmę.
2. Išaiškinti antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymo pagrindus.
3. Atskleisti antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymo problematiką.

Darbo objektas. Antriniai muitinio įvertinimo metodai, jų pagrindai ir taikymas.

Metodai. Darbe naudojami šie metodai.

1. Teleologinis. Pasitelktas aiškinant teisės normų turinį atsižvelgiant į įstatymų leidėjo tikslus formuluojant teisės normas.
2. Lingvistinis. Pasitelktas atskleidžiant teisės normų reikšmę ir esmę.
3. Loginis. Pasitelktas siekiant išaiškinti teisės normų turinį, pateikiant išvadas ir apibendrinimus.
4. Sisteminis. Pasitelktas aiškinant teisės normas kartu su teismų praktika ir teisės doktrina.

Darbo originalumas. Sandorio muitinio įvertinimo tema buvo rašyti keli magistro darbai kuriuose atskleistas muitinio įvertinimo reglamentavimas ES ir Lietuvos teisės aktuose, bei atskleistas sandorio vertės metodas, tačiau šiame darbe nagrinėjami antriniai muitinio įvertinimo metodai, jų pagrindai ir taikymas, o šiais aspektais magistro darbų nėra.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame magistro darbe buvo naudotasi Europos Sąjungos teisės aktais, muitų procedūras reglamentuojančiais nacionaliniais teisės aktais, apžvelgti Europos Audito Rūmų, Europos Komisijos leidiniai ir kita specialioji literatūra. Analizuota Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuota teismų praktika.

Darbo struktūra. Šį rašto darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, šaltinių sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo dėstomosiose dalyse yra analizuojami antriniai muitinio įvertinimo metodai, jų pagrindai ir taikymas, siekiama atskleisti muitų apskaičiavimo problematiką ir pateikti praktines rekomendacijas.

1. MUITINIO VERTINIMO SVARBA IR PAGRINDAI PRINCIPAI

1.1 Muitinio vertinimo reikšmė

Muitai yra vienas iš pagrindinių tarptautinės prekybos reguliavimo elementų, o muitinis įvertinimas leidžia nustatyti į ES muitų teritoriją importuojamų prekių vertę bei mokėtinų mokesčių sumą. Tai ne tik užtikrina sąžiningą konkurenciją, bet ir padeda apskaičiuoti importo mokesčius, tokius kaip importo muto mokesčius, PVM ir akcizo mokesčius, kurie yra svarbus Bendrijos ir atskirų valstybių biudžetų pajamų šaltinis. Importuojant prekes, apmokestinamoji vertė yra muitinės vertė, nustatyta pagal galiojančias Bendrijos nuostatas. 2022 metais Lietuvoje importo PVM, kuris yra administruojamas muitinės, sudarė 57,5 milijono eurų, o 2023 metais – 51,7 milijono eurų. Importo akcizo sumą, kuri yra administruojama muitinės, 2022 metais sudarė 17,4 milijono eurų, o 2023 metais 12,1 milijono eurų (Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2023). Bendrai 2024 metais muitinė į valstybės biudžetą surinko virš 185 milijonų eurų muitų, akcizų ir PVM. Mokesčių surinkimo planas viršytas (Lietuvos Respublikos muitinės 2024 m. veiklos ataskaita). Importo metu surenkamos reikšmingos sumos lėšų.

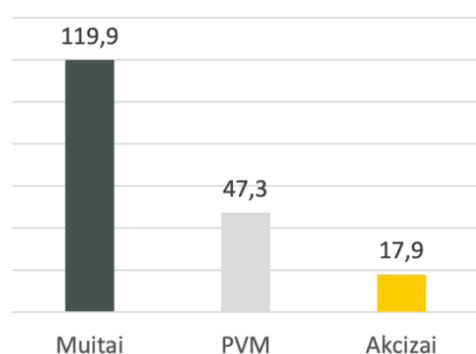
Pajamos iš PVM	2022 metų faktas	2023 metų planas	2023 metų faktas	Fakto pokytis		Plano įvykdymas	
				(+ / -)	%	(+ / -)	%
Vidaus vartojimo ir importo PVM, administruojamas VMI	5 678,9	5 452	5 967,8	288,9	5,1	515,8	109,5
Importo PVM, administruojamas muitinės	57,5	60,5	51,7	-5,7	-9,9	-8,8	85,5
Iš viso	5 736,4	5 512,6	6 019,6	283,2	4,9	507	109,2

(1 lentelė. Valstybinės mokesčių inspekcijos ir muitinės administruojamos pajamos iš PVM, mln. Eurų. Šaltinis – finansų ministerija)

Adminis- tratorius	2022 metų faktas	2023 metų planas	2023 metų faktas	Fakto pokytis		Plano įvykdymas	
				(+ / -)	%	(+ / -)	%
VMI	1 652	1 697,8	1 729,6	77,6	4,7	31,8	101,9
Muitinė	17,4	18	12,1	-5,3	-30,6	-5,9	67,2
Iš viso	1 669,4	1 715,8	1 741,7	72,3	4,3	25,9	101,5

(2 lentelė. Valstybinės mokesčių inspekcijos ir muitinės administruojamos pajamos iš akcizų, mln. eurų ir proc. Šaltinis – finansų ministerija)

MUITINĖS ADMINISTRUOJAMI MOKESČIAI, MLN. EURŲ

(3 lentelė. Muitinės administruojami mokesčiai, mln. Eurų. Šaltinis – Lietuvos Respublikos muitinės 2024 m. veiklos ataskaita)

Lietuvoje Respublikos teritorijoje už muitų administravimą atsakinga Lietuvos Respublikos muitinė, kuri remdamasi Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymu, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymu ir Europos Sąjungos teisės aktais vykdo muitinę kontrolę ir įvertinimo procedūrą, bei kitas įstatymų numatytus tikslus ir uždavinius (Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas 2004). Tikslus muitinis įvertinimas yra itin svarbus kovojant su neteisingu prekių vertės deklaravimu, dėl ko gali būti sumokėti mažesni importo maito, pridėtinės vertės ar akcizo mokesčiai. Muitinio įvertinimo reikšmę galima apibūdinti dar keliais aspektais:

1. Europos Komisijos statistiniais duomenimis, importo maito mokesčiai sudaro apie 14% Europos Sąjungos biudžeto pajamų, kadangi muitų mokesčiai yra tradiciniai nuosavieji Europos Sąjungos ištekliai. Taip pat dalis biudžeto yra iš šalių surenkamo importo pridėtinės vertės mokesčio (Europos Komisija, 2023). Lietuvoje muitai ir su importu susiję kiti mokesčiai taip pat yra vienas iš svarbių valstybės pajamų šaltinių, prisidedantis prie viešųjų paslaugų finansavimo ir bendros valstybės gerovės.

2. Muitinis įvertinimas užtikrina prekių rinkos stabilumą. Kuomet nesąžiningi verslo subjektai deklaruoja netikrą sandorio vertę taip siekiant išvengti teisingo importo maitų, pridėtinės vertės mokesčio ar akcizo mokesčių mokėjimo, vietiniai gamintojai gali patirti konkurencinį spaudimą ir patirti finansinių nuostolių.

3. Tikslus muitinis įvertinimas sudaro sąlygas muitinės darbuotojams identifikuoti ne tik tikrą importo mokesčių sumą, bet ir apribotas ar uždraustas prekes. Muitinė įgyvendinama savo tikslus ir uždavinius siekia, jog neleistino importo atveju prekės nepasiektų rinkos ir nesukeltų neigiamų padarinių žmonėms, gamtai ar ekonomikai. Tai

ypač svarbu prekių kontrabandos, sankcijų pažeidimų ir finansinių nusikaltimų prevencijai. (Lietuvos Respublikos Muitinės įstatymas 2004)

1.2 Sandorio vertė ir muitinio vertinimo principai

Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, dar kitaip vadinamamo Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog prekių muitinės vertės pagrindas yra sandorio vertė. Statistiškai Europos Sąjungoje 95% atvejų yra taikomas sandorio vertės metodas, likę 5% patenka po antrinais muitinio įvertinimo metodais (Single Window for Logistics, 2020). Sandorio vertė turi atspindėti realią importuotos prekės ekonominę vertę ir ja turi būti atsižvelgta į šios prekės elementų, turinčių ekonominę vertę, visumą (2013 m. gruodžio 12 d. ESTT Sprendimas Christodoulou ir kt., C–116/12). Šią vertę ir bendrai tarifinio reguliavimo bei esminius muitinio įvertinimo principus nustatė 1947 metų Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos nuostatos, kitaip žinomas kaip GATT VII straipsnis (Bendrasis Susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos 1996). Susitarimo metu nustatyta:

1. Deklaruojamų prekių muitinė vertė turi būti mokėtina arba realiai sumokėta.
2. Negalint nustatyti už prekes realiai sumokėtos ar mokėtinės sumos, prekių muitinė vertė turi būti nustatoma remiantis artimiausia patikrinama prekių verte.
3. Nustatant prekių muitinę vertę draudžiama remtis importuojančios šalies vidaus rinkos prekių vertėmis.
4. Nustatant prekių muitinę vertę draudžiama remtis eksportuojančioje šalyje sumokėtais mokesčiais kurie bus grąžinti.
5. Muitinės vertės nustatymo metodai turi būti nekintantys, aiškūs ir vieši.
6. Susitariančios šalys įsipareigoja laikytis šių muitinio įvertinimo principų.

Nors šie pagrindiniai principai nurodė kaip turėtų būti nustatoma prekių muitinė vertė, tačiau tarp skirtingų šalių vyravo skirtingi metodai ir būdai, muitinė vertė budavo nustatoma nevienodai, o tai buvo kliūtis sklandžiai tarptautinei prekybai, atsirasdavo įvairūs apgaulingi metodai siekiant sumažinti muitinę vertę. Muitinė vertė yra svarbi nustatant importo PVM sumą, nes importo PVM apmokestinamoji vertė yra būtent muitinė vertė. Dėl šios priežasties 1979 m. Tokijo derybų raunde buvo išspręstos šios problemos susitariant dėl pagrindinių pataisų:

1. Nustatant už importuotas prekes sumokėtą ar mokėtiną kainą, būtina atsižvelgti ir į pirkėjo patirtas papildomas išlaidas, kurios ne visada įtraukiamos į šią kainą. Į šią vertę turi būti įtraukiamos ir kitos naudos gautos iš pardavėjo.

2. Nustatyta, jog esant aplinkybėms kuomet negalima remtis sandorio vertės kaina, arba ši kaina įtariama dirbtinai sumažinta, taikomi alternatyvūs muitinio įvertinimo metodai, nustatytą jų taikymo eilę.

3. Nustatant muitinę vertę negalima remtis iš anksto nustatytomis kainomis.

Dabartinis Europos Sąjungos Muitinės kodeksas iš esmės yra paremtas Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos GATT 1994 nuostatomis. Sandorio vertės taikymui privalo būti nustatytos visos keturios sąlygos įvardintos Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnio 3 dalyje:

1. Pirkėjui netaikomi disponavimo prekėmis arba jų naudojimo apribojimai, išskyrus įstatymo arba Sąjungos valdžios institucijų nustatytus arba reikalaujamus nustatyti ribojimus, geografinės srities, kurioje prekės gali būti perparduotos apribojimus ar prekių muitinei vertei didelės įtakos neturinčius apribojimus.

2. Prekių pardavimui arba jų kainai neturi įtakos jokios sąlygos arba aplinkybės, kurių poveikio vertinamoms prekėms neįmanoma įvertinti.

3. Jokia pajamų, gautų pirkėjui toliau perparduodant prekes, disponuojant jomis ar jas naudojant, dalis teisiogiai ar netiesiogiai neatitenka pardavėjui, išskyrus atvejus, kai galima padaryti atitinkamus patikslinimus.

4. Pirkėjas ir pardavėjas nėra susiję arba jų ryšys neturėjo įtakos prekės kainai.

Į sandorių vertę pagal pagrindinį muitinio įvertinimo metodą įskaitomi elementai numatyti Sąjungos muitinės kodekso 71 straipsnyje. Šie elementai yra:

- komisiniai ir apmokėjimas tarpininkams, išskyrus pirkimo komisinius;
- išlaidos talpykloms, kurias muitinė laiko neatskiriama atitinkamų prekių dalimi;
- pakavimo išlaidos susijusios su darbu ir medžiagomis;
- medžiagos, komponentai, dalys ir panašūs daiktai, įeinantys į importuojamų prekių sudėtį, įrankiai, stampai, formos ir panašūs daiktai, naudoti importuojamoms prekėms gaminti, medžiagos, sunaudotos gaminant importuojamas prekes, inžinerinių, projektavimo, meninio apipavidalinimo, dizaino darbų, eskizų ir brėžinių parengimo, atliktų ne Sąjungoje ir būtinų importuojamų prekių gamybai, išlaidos, jeigu šios išvardytos pirkėjo tiesiogiai ar netiesiogiai, nemokamai ar sumažintomis kainomis tiekiamų prekių ir teikiamų paslaugų, susijusių su importuojamų prekių gamyba ir pardavimu eksportui vertės nebuvo įskaitytos į faktiškai sumokėtą ar mokėtiną sumą;
- taip pat mokesčiai už patentus, licencijas;
- papildomi elementai remiantis objektyviais ir kiekybiškai įvertinamais duomenimis.

Reali sandorio vertė pagrįsta importuojamos prekės kaina, numatyta tarpusavyje nesusijusių šalių prekybiniame susitarime. Vertė turi būti faktinė, sumokėta tiesiogiai ar netiesiogiai. Faktiškai tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėta ar mokėtina suma apima visus mokėjimus, kuriuos kaip importuotų prekių pardavimo sąlygą pirkėjas sumoka pardavėjui arba trečiajai šaliai kuri veikia kaip tarpininkas. Net jeigu tarpininkas parduoda pirkėjui už mažesnę sumą, tikroji mokėtina suma laikoma ta, kuri turėjo būti sumokėta pirminiam pardavėjui. Tiesa, sandorio vertės metodas dalyvaujant susijusiems subjektams taip pat galimas, jeigu sandorio vertei šalių susietumas neturėjo reikšmės. Viena iš reikšmingiausių ESTT bylų šiuo klausimu buvo C–529/16, Hamamatsu Photonics Deutschland GmbH prieš Hauptzollamt Munchen. Byloje buvo nagrinėjama aplinkybė, kai susijusios įmonės vykdė sandorį, tačiau muitinė vertė buvo tikslinama po prekių išleidimo į laisvą apyvartą. Nors pirkėjas ir pardavėjas buvo tos pačios grupės įmonės, buvo laikomos susijusiomis, tačiau prekės buvo parduodamos reamiantis kainodaros dokumentacija, t.y. ši dokumentacija įrodo, jog sandoriai tarp susijusių asmenų vyksta rinkos sąlygomis, o tai savo ruožtu suteikia galimybę taikyti sandorio vertės metodą, nes įrodo, jog sandorio šalių susietumas neturi reikšmės sandorio vertei. (2017 m. ESTT sprendimas Hamamatsu Photonics Deutschland GmbH v Hauptzollamt Munchen., C–529/16). Kita vertus šalys gali būti laikomos susijusios net nesant oficialių duomenų patvirtinančių verslo partnerystę ar kontrolę. Kaip buvo nustatyta C–599/20 ESTT byloje, esant netiesioginiams *de facto* kontrolės santykiams sandorio vertės metodas negali būti taikomas. Netiesioginiai kontrolės ar verslo partnerystės santykius gali atskleisti tokie objektyvūs kriterijai kaip prekių tiekimas nesudarant pirkimo – pardavimo sutarčių, ilgalaikiai komerciniai santykiai, prekių tiekimas be išankstinio apmokėjimo ir nepaisant to, kad šalis turi skolų tiekėjui už ankstesnius sandorius, nesant jokių numatytų prievolių įvykdymo užtikrinimo bei rizikos mažinimo priemonių ir kiti kriterijai. (2022 m. ESTT sprendimas UAB Baltic Master prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos., C–599/20)

Esant poreikiui kaina gali būti tikslinama, tokiu atveju sandorio vertė laikoma tikslinta vertė, o nustatant muitinę vertę reikia atsižvelgti ne tik į pardavimo kainą, bet ir į visus sutartinius santykius susijusius su preke. Pavyzdžiui, pagal Europos Teisingumo Teismo keliose bylose, priėmė sprendimus, kuriuose nustatė, kad programinės įrangos muitinė vertė yra bendra sumokėta kaina, kuri susideda iš laikmenų vertės ir joje įrašytų duomenų vertės. Šiose bylose ESTT parodė nuoseklią poziciją kaip traktuojama importuojama programinė įranga (1991 m. ESTT sprendimas Brown Boveri., C–79/89; 2005 m. ESTT sprendimas Levob Verzekeringen BV, OV Bank NV v Staatssecretaris van

Financien., C–41/04; 2026 m. ESTT sprendimas Compaq Computer international Corporation v Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem., C–306/04).

Importuojamų prekių sandorio vertės tikslinimas su transportavimu susijusiomis išlaidomis atliekamas visais atvejais, kuomet pirkėjas ir pardavėjas susitaria veikti pagal E ir F grupės pristatymo sąlygomis vadovaujantis Incoterms. E grupė (pvz., EXW) reiškia, kad pardavėjas atlieka savo pareigas prekes pateikdamas arba paruošdamas jas paimti iš savo patalpų arba kitoje susitartoje vietoje. Pardavėjas neturi atsakomybės už prekių transportavimą, draudimą ar kitas su vežimu susijusius dalykus. Tokiu atveju pirkėjas prisiima didesnę dalį atsakomybės už prekių pristatymą, o muitinė vertė turi būti tikslinama, nes ne visi su prekių pervežimu susiję kaštai gali būti įtraukti į pradinės kainas. F grupė (pvz., FOB, FCA, FAS) sąlygos reiškia, kad pardavėjas yra atsakingas tik už prekių pristatymą iki sutartos vietos, tačiau didesnę logistikos atsakomybę prisiima pirkėjas. Esant C ir D grupės pristatymo sąlygoms sandorio vertės dažniausiai nereikia tikslinti, nes pardavėjas prisiima apmokėti dalį pristatymo išlaidų ir šias sumas nurodo faktūroje už prekes. Aktuali byla įvertinusi DAF pristatymo sąlygas buvo išspręsta ESTT 2021 m. byloje C–75/20 UAB Lifosa prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Lietuvos bendrovė UAB Lifosa importavo prekes pagal DAF pristatymo sąlygas, kurios reiškia, jog pardavėjas pristato prekes iki sutartos vietos prie ES sienos, tačiau neprisiima muitų ir PVM mokesčių. Muitinė nustatė, jog prekių transportavimo iki ES sienos sąnaudos buvo didesnės nei pačių prekių vertė, dėl to pritaikė papildomus muitus, PVM mokesčius, palūkanas ir baudą. Muitinė sprendimą grindė tuo, jog sandorio vertė netaikytina, kadangi sandorio vertė neatitinka ekonominės logikos. Visgi ESTT įvertinusi aplinkybes nusprendė, jog DAF pristatymo sąlygų atveju muitinė vertė nustatoma pagal sandorio vertę, kadangi transportavimo išlaidas prisiima pardavėjas, net jeigu tos išlaidos viršija sandorio kainą. Tokia situacija susiklostė, kadangi pardavėjui prekių sandeliavimas ir utilizavimas kainuotų daugiau nei transportavimas į Lietuvą. (2021 m. ESTT sprendimas UAB Lifosa prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos., C–75/20)

Kuomet prekė perkama per tarpininką ar agentą kuris randa pardavėją, suderina nuolaidą, suteikia papildomas paslaugas, tokios išlaidos privalo būti įskaičiuojamos į deklaruojamą muitinę vertę ir importo deklaracijoje nenurodyti atskirai nuo prekių pardavimo kainos.

Į muitinę vertę neįskaitytini elementai numatyti Sąjungos muitinės kodekso 72 straipsnyje. Šie elementai yra:

1. Importuojamų prekių vežimo išlaidos, patirtos po prekių atgabenimo į jų įvežimo į Sąjungos muitų teritoriją vietą;

2. statybos, montavimo, surinkimo, priežiūros ar techninės pagalbos išlaidos, patirtos po to, kai importuojamos prekės, pavyzdžiui, pramoninė įranga, mašinos ar įrenginiai, jau atvežtos į Sąjungos muitų teritoriją;

3. palūkanos, sumokėtos pagal pirkėjo sudarytą finansavimo susitarimą, susijusį su importuojamų prekių pirkimu, neatsižvelgiant į tai, ar finansavimą skiria pardavėjas ar kitas asmuo, jeigu finansavimo susitarimas buvo sudarytas raštu ir pirkėjas pareikalavus gali įrodyti, kad įvykdytos šios sąlygos:

a) tos prekės iš tikrųjų parduodamos už tokią kainą, kuri deklaruota kaip faktiškai sumokėta arba mokėtina kaina;

b) nurodyta palūkanų norma neviršija įprastinio tokiems sandoriams dydžio šalyje, kurioje skirtas finansavimas, tuo metu, kai jis buvo skirtas;

4. mokėjimai už teisę reprodukuoti importuojamas prekes Sąjungoje;

5. pirkimo komisiniai;

6. importo muitai ar kiti privalomieji mokėjimai, mokėtini Sąjungoje, kai prekės importuojamos ar parduodamos;

7. nepaisant 71 straipsnio 1 dalies c punkto pirkėjo mokėjimai už teisę platinti ar perparduoti importuojamas prekes, jeigu tokie mokėjimai nėra prekių pardavimo eksportui į Sąjungą sąlyga.

Muitinei įtariant, jog vertė yra ne tikra, galima nuslėpta, arba importuojant per tarpininką konsignacijos atveju, muitinei vertei nustatyti numatyti alternatyvūs muitinio įvertinimo metodai, kitaip vadinami antriniai muitinio įvertinimo metodai. Tai yra ta pati importuojamos prekės muitinės vertė, kuri nustatoma taikant atitinkamas procedūras, metodus ir taisykles įvertinant turimą informaciją arba informaciją kuri gali būti gauta. Pasaulio prekybos organizacijos muitinio vertinimo komitetas ir Pasaulio muitinių organizacijos Muitinio įvertinimo techninis komitetas tarptautiniu lygmeniu rengia įvairias papildomas gaires dėl Susitarimo praktinio taikymo ir interpretavimo. (World Customs Organization 1996) Šių metodų tikslas – užtikrinti vienodą muitų nustatymo taisyklių taikymą. (Lyons QC, 2018)

Apibendrinant, muitinio įvertinimo sistema pagrįsta principais, kurie yra įtvirtinti GATT Susitarime dėl VII straipsnio, o šie principai yra:

1. Importuojamų prekių muitinė vertė turėtų būti pagrįsta faktine importuojamų prekių, kurioms apskaičiuojamas muitas, arba panašių prekių verte ir neturėtų būti pagrįsta nacionalinės kilmės prekių verte arba savavališka ar fiktyvia verte.

2. Pagrindinis muitinio įvertinimo metodas yra sandorio vertės metodas kuris numatytas Susitarime dėl VII straipsnio. Šis metodas numatytas kaip pagrindas ir jam

teikiama pirmenybė. Nesant galimybei taikyti šio pirminio metodo, numatyti alternatyvūs muitinės vertės nustatymo metodai.

3. Hierarchinis metodų taikymas. Šis principas nurodo, jog jeigu netaikomas pagrindinis metodas, antriniai metodai: tapačių prekių vertės, panašių prekių vertės, dedukcinis, apskaičiuotosios prekių vertės ir alternatyvusis (paskutinio šanso) metodai taikomi eiliškumo tvarka vienas po kito, kol prieinama prie metodo kurį galima taikyti.

4. Teisė į teisingą muitinį įvertinimą. Jeigu importuotojui kyla pagrįsti įtarimai, jog importo mokesčiai buvo neteisingai apskaičiuoti, muitinės sprendimas gali būti apskųstas. Šis principas buvo iš esmės buvo numatytas Susitarime dėl VII straipsnio, bet išplėtotas Pasaulio prekybos organizacijos Muitinio įvertinimo susitarime priimtame 1994 metais (World Trade Organization 1994) ir įtvirtintas Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr. 952/2013 44 straipsnyje.

Šie principai, kuriais yra paremtas muitinio įvertinimo institutas, užtikrina skaidrų, sąžiningą, teisingą ir prognozuojamą muitų sistemos veikimą. Nors Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas priimtas 1996 m. ir galiojęs iki 2004 m. iš esmės atitiko GATT įtvirtintas prekių muitinio įvertinimo taisykles, Lietuvai, 2001 metais tapus Pasaulio prekybos organizacijos nare, tapo privalo laikytis šių standartų, todėl visos muitinio įvertinimo procedūros yra įgyvendinamos pagal vieningus kriterijus, kartu atsižvelgiant į aktualią nacionalinių ir tarptautinių teismų praktiką.

Galima teigti, jog muitinis įvertinimas yra svarbus tiek Lietuvos, tiek ES ekonomikai, kadangi leidžia užtikrinti tinkamą importo mokesčių surinkimą, apsaugoti vietinę rinką nuo nesąžiningos konkurencijos ir žalos bei sumažinti sukčiavimo atvejų skaičių. Muitinio įvertinimo principai leidžia objektyviai ir teisingai nustatyti prekių vertę bei padeda išlaikyti Europos rinkos stabilumą.

2. ANTRINIŲ MUITINIO ĮVERTINIMO METODŲ PAGRINDAI IR TAIKYMAS

2.1 Tapačių ir panašių prekių metodas

Kaip minėta, sandorio vertės muitinio įvertinimo metodas laikomas pagrindiniu ir pirminiu į kurį turi būti atsiremiamas, o antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymas grindžiamas hierarchiniu principu, kuris reiškia, jog muitinės privalo iš pradžių taikyti sandorio vertės metodą ir tik tada, kai jo taikyti neįmanoma, galima pereiti prie kitų metodų kurie numatyti Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 ir 3 dalyse. Šis reikalavimas užtikrina objektyvumą ir neleidžia muitinei savavališkai rinktis metodo, kuris galėtų būti palankesnis valstybei ar importuotojui. Įstatymu yra numatyta keletą atvejų, kuomet sandorio vertė nustatoma dar kitais metodais.

Iš pagrindinio metodo taikymo pagrindų numatytų Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnio 3 dalyje išplaukia ir antrinių metodų taikymo pagrindai, kadangi jie iš esmės yra priešingi:

1. pirkėjui yra taikomi disponavimo prekėmis arba prekių naudojimo ribojimai, išskyrus ribojimus, kurie yra nustatyti įstatymų arba Bendrijos institucijų, arba prekių perpardavimo geografinės srities ribojimai, arba tie ribojimai, kurie neturi įtakos prekių vertei;
2. prekių pardavimui arba kainai turėjo reikšmės sąlygos, kurių poveikio kainai neįmanoma įvertinti;
3. kai pajamos gautos pirkėjui perparduodant ar kitaip perleidžiant prekes, tiesiogiai ar netiesiogiai atitenka pardavėjui;
4. kai pirkėjas ir pardavėjas tarpusavyje susiję ir tai turėjo įtakos prekių kainai.

Jeigu nustatoma bent viena iš šių sąlygų ir sandorio vertės pagal Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnį nustatyti neįmanoma – pereinama prie antrinių muitinio įvertinimo metodų.

Muitinė įvertina, ar pirkėjo teisė naudotis prekėmis yra apribota, t.y. ar pirkimo – pardavimo sutartyje, licencijoje, frančizėje numatyti ribojimai perparduoti prekes ir ar tie ribojimai turėjo įtaką prekių vertei. Kartu prie to vertinama ar egzistuoja papildomi susitarimai, tokie kaip reklamos išipareigojimai, specialios aptarnavimo sąlygos, išipareigojimai plėtoti prekės ženklą dėl ko pritaikoma nuolaida, arba atvejai kuomet numatyti natūriniai mainai, kurių vertę nustatyti labai sunku, taip pat jeigu prekių kaina priklauso nuo būsimo pelno, tai atvejai kuomet poveikio kainai nustatyti neįmanoma.

(Medelienė, 2008) Kalbant apie sandorio šalių susietumą vertinami tokie faktai kaip akcininkai, valdyba ar kitos bendros kontrolės struktūros, jeigu turima duomenų, šeimos ryšiai. Pastarieji faktai gali būti identifikuojami iš sutarčių, sąskaitų faktūrų, rinkodaros dokumentacijos ir kitų dokumentų.

Pirmasis toks metodas, numatytas Europos Bendrijos Reglamento Nr. 952/2013 74 straipsnio 2 dalies a punkte, ir dėl prekių muitinio įvertinimo aprašo 23 straipsnyje – yra tapačių prekių metodas. Pagal šį metodą muitinė nustato importuojamų prekių vertę, remdamasi identišku prekių, importuotų tomis pačiomis sąlygomis, rinkos duomenimis. Identiškos prekės turi būti prekės kilusios iš tos pačio gamintojo, turi būti tapčios savo fizinėmis savybėmis, kokybe, paklausa bei reputacija. Jeigu toks pat apyvartos lygmuo nėra nustatomas, muitinė vertė nustatoma atsižvelgiant į kitokį tapačių prekių apyvartos lygmenį arba kitokiais kiekiais bei sandorio verte. Jeigu randama daugiau nei viena tapačių prekių sandorių vertė, tuomet importuojamų prekių muitinė vertė nustatoma taikant mažiausią iš jų. Kito subjekto pagamintų prekių vertė gali būti naudojama tuo atveju, jeigu nėra identifikuota tapačių prekių pagamintų to paties gamintojo. Tai leidžia pasinaudoti faktiniais, objektyviais sandorių duomenimis kaip etalonu ir užtikrinti, kad vertinimas atspindėtų realią rinkos situaciją (Komisijos įgyvendinimo 2015 m. lapkričio 24 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/2447 141 straipsnio 5 dalis).

Jeigu tapačių prekių sandorio vertė negali būti taikoma, tuomet įvertinimas grindžiamas panašių prekių sandorių vertės metodu numatytu Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (ES) Nr. 952/2013 74 straipsnio 2 dalies b punkte ir Aprašo 23 straipsnyje. „Taikant tapačių ar panašių prekių sandorio vertės metodus, prekės turi būti parduotos eksportui į importuojančią šalį tuo pačiu arba beveik tuo pačiu metu kaip ir vertinamos prekės. Tapačių ar panašių prekių atveju sandorio vertė taip pat turi būti paremta tokio paties komercinio lygmens pardavimu ir iš esmės tokiu pat prekių kiekiu, kaip ir tų prekių, kurioms nustatoma vertė“ (Rimkus, V. 2008). Panašių prekių metodas leidžia pritaikyti metodo taisykles prekėms, kurios nėra visiškai identiškos, tačiau yra pakankamai panašios, kad jų vertė galėtų būti objektyviai nustatyta. Lietuvos Respublikos muitinės institucijos naudoja informaciją sukaupią Prekių muitinio įvertinimo informacinėje sistemoje (toliau – PREMI IS), nustatant tapačių ir panašių prekių sandorių vertes. Visais atvejais, jeigu muitinė pagrįstai abejoja ar sandorio vertė atspindi visą sumokėtą sumą už prekes, muitinė gali prašyti deklaranto pateikti papildomus dokumentus kurie pagrįstų sandorio vertę.

Antrinių muitinės vertės metodų taikymas kartais kelia keblumų. ESTT byloje C–187/21 buvo nagrinėjamas ginčas dėl Vengrijos muitinės sprendimo nustatyti FAWKES

Kft. importuotų tekstilės gaminių muitinę vertę pagal tuometinio bendrijos muitinės kodekso 30 straipsnio 2 dalies b punktą – panašių prekių sandorio vertės metodą (Tarybos 1992 m. spalio 12 d reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą). Muitinė atmetė deklaruotas sandorio vertes, nes jos pasirodė neįprastai mažos ir rėmėsi nacionalinėje duomenų bazėje sukauptais duomenimis apie kitų importuotojų prekes. Pareiškėjas teigė, kad muitinė negalėjo ignoruoti kitose ES valstybėse atliktų jo importo operacijų, jei jose deklaruotos vertės nebuvo ginčytos. Jis taip pat argumentavo, kad muitinė privalėjo tikrinti duomenis ne tik nacionalinėje duomenų bazėje, bet ir kitų ES valstybių muitinėse. Be to, pareiškėjas ginčijo taikytą 90 dienų laikotarpį (45 dienos prieš ir 45 dienos po muitinio įforminimo), tvirtindamas, kad jis yra per trumpas objektyviam muitinės vertės nustatymui.

ESTT sprendimu buvo nustatyta, kad:

1. Muitinė gali remtis tik nacionaline duomenų baze, jei joje yra pakankamai informacijos, tačiau prireikus gali kreiptis į kitų valstybių muitines ar ES institucijas.
2. Muitinė gali neatsižvelgti į kitose valstybėse atliktus to paties importuotojo sandorius, jei kyla abejonių dėl jų tikslumo arba jei sandorio dokumentai nebuvo iš anksto pateikti.
3. ESTT pripažįsta 90 dienų laikotarpį tinkamu muitinės vertės nustatymui, tačiau jeigu šio intervalo tarpe nėra pakankamai duomenų, muitinė privalo analizuoti ilgesnį laikotarpį.

Šis sprendimas patvirtina nacionalinių muitinių teisę naudotis savo duomenimis nustatant muitinę vertę, tačiau kartu išaiškina ir numato pareigą pagrįsti sprendimus ir, jei reikia, gauti papildomus duomenis iš kitų ES institucijų. Taip siekiama užtikrinti kuo objektyvesnį muitinės vertės nustatymą ir išvengti manipuliacijų muitinės procedūrose.

Panašių prekių metodas leidžia nustatyti importuotų prekių vertę remiantis panašių prekių, importuotų tomis pačiomis ar panašiomis sąlygomis, sandorio verte, tačiau taikomas rečiau nei tapačių prekių metodas, nes būtina įrodyti, kad lyginamosios prekės yra pakankamai panašios pagal sudėtį, funkciją, komercines ir kitas savybes. Atitinkamai ESTT byla C-291/15 (EURO 2004 Hungary Kft.) nagrinėjo ginčą tarp Vengrijos muitinės ir importuotojo dėl prekių muitinės vertės nustatymo. Ginčas kilo po to, kai Vengrijos nacionalinė mokesčių ir muitinės administracija atliko muitinės deklaracijos patikrinimą po prekių išleidimo ir nustatė, kad deklaruota sandorio vertė buvo neįprastai maža, palyginti su vidutinėmis statistinėmis kainomis. Muitinės ataskaitoje buvo nurodyta, kad EURO 2004 Hungary Kft. pateikti dokumentai, sąskaitos faktūros ir mokėjimo pavedimai, buvo autentiški, tačiau jie neįtikino muitinės, jog deklaruota muitinė vertė atspindi realią rinkos

kainą. Muitinė rėmėsi statistiniais duomenimis apie panašių prekių importo kainas Vengrijoje ir nustatė, kad deklaruota vertė buvo daugiau nei 50 % mažesnė už vidutinę rinkos kainą, todėl nusprendė taikyti panašių prekių metodą, kaip buvo numatyta tuometiniame bendrijos muitinės kodekso 30 straipsnio 2 dalies b punkte. Atsižvelgusi į šias aplinkybes, Vengrijos muitinė nepriėmė deklaruotos sandorio vertės ir pritaikė panašių prekių metodą, nustatydama naują muitinę vertę pagal rinkos duomenis. Tai reiškė, kad muitinė apskaičiavo naują importo muitą ir PVM, kuriuos importuotojui teko sumokėti. EURO 2004 Hungary Kft. nesutiko su tokiu sprendimu ir teigė, kad muitinė nepateikė aiškių kriterijų, kuriais remdamasi atrinko panašių prekių duomenis ir jų vertę. Importuotojas taip pat argumentavo, kad jo verslo santykiai su tiekėju leido įsigyti prekes pigiau, tačiau muitinė šios aplinkybės nevertino. ESTT nusprendė, kad muitinė turi teisę atmesti deklaruotą sandorio vertę, jei ji yra žymiai mažesnė už rinkos vidurkį, šiuo atveju daugiau nei 50% mažesnę už statistinę vertę, o importuotojas nepateikia pakankamai įrodymų, patvirtinančių mažesnę kainą. Panašių prekių metodas buvo pripažintas tinkamu šioje byloje, nes muitinė rėmėsi statistiniais duomenimis, o ne savavališkai nustatyta verte.

Ši byla parodė, kad panašių prekių metodas gali būti taikomas tada, kai muitinė turi pagrįstų abejonių dėl deklaruotos sandorio vertės, tačiau taip pat pabrėžė, kad muitinė turi aiškiai pagrįsti savo sprendimus ir suteikti importuotojui galimybę pateikti papildomus įrodymus.

Kalbant apie statistinę vertę svarbu yra paminėti generalinio advokato Rimvydo Norkaus išvadą kuri ESTT buvo pateikta 2025 m. gegužės 8 d. sujungtose bylose C–72/24 ir C–73/24. Statistinė vertė yra prekės vertė, nustatoma muitų statistikos tikslais, siekiant surinkti duomenis apie ES išorės prekybą. Skirtingai nei muitinė vertė, statistinė vertė nėra naudojama mokesčių apskaičiavimui, o padeda analizuoti prekybos srautus, rinkos tendencijas ir formuoti ekonominę bei muitų politiką. Nors generalinio advokato išvada nėra teisiškai privaloma, tačiau ji turi didelę įtaką Teismo sprendimui. Kaip rodo 2016 metais paskelbtas tyrimas, ESTT 67% iš tyrimo imties atveju pilnai arba dalinai pritarė generalinio advokato išvadai (Arrebola et al., 2016). Generaliniai advokatai nevengia atkreipti dėmesio į ES teismų praktikos skirtumus, todėl generalinio advokato nuomonės taip pat atlieka svarbų vaidmenį stiprinant Teisingumo Teismo praktikos nuoseklumą (Valančius, 2020). Minėtoje išvadoje teigiama, jog statistiniai duomenys nėra tinkami taikyti tapačių ar panašių prekių muitinio įvertinimo metodams, o labiau tinkami paneigti sandorio vertės metodo taikymą. Kadangi šie metodai remiasi konkrečių sandorių palyginimu, būtina įvertinti tapačių ir panašių prekių fizines savybes, kokybę, reputaciją rinkoje, jų panašumą, pakeičiamumą, pardavimo sąlygas ir kitas savybes. Kadangi tokios

informacijos statistiniuose duomenyse nėra, jie negali užtikrinti muitinės vertės tikslumo ir neatspindi realios prekių vertės. Šiose bylose taip pat egzistuoja aplinkybė kuomet prekės jau yra išleistos į apyvartą ir nėra galimybės fiziškai ir objektyviai įvertinti jų charakteristiką, taip pat prie deklaracijų pridėtose sąskaitose faktūrose pateiktas neišsamus prekių aprašymas, o tai dar labiau apskunkina galimybes nustatyti tikslią muitinę vertę.

Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo byloje Nr. eA-1557-442/2023 kilo ginčas tarp UAB Eveltita ir Muitinės departamento prie Finansų ministerijos dėl muitinės atmesto sandorio vertės muitinio įvertinimo metodo ir pasirinkto panašių prekių muitinio įvertinimo metodo. Muitinė argumentavo tuo, jog prekės buvo importuotos nuo 3 iki 6 kartus mažesnėmis kainomis nei kitų importuotojų deklaruotų panašių prekių sandorių vertės. Muitinė vadovavosi PREMI IS duomeniu baze kurioje kaupiami panašių prekių muitinės vertės duomenys. Ieškovas ginčijo muitinės sprendimą dėl to, kad, muitinės vertę nustatant pagal prekių masę ir taikant ją visai žaislų kategorijai, neaišku kuo pagrįsta muitinės vertė už prekės vienetą. Kiekvienoje siuntoje gali būti skirtingi ir skirtingą vertę turintys daiktai, šiuo atveju – žaislai. Be to, pareiškėjo įsitikinimu, muitinė nepagrįstai laikė, jog deklaruota sandorio vertė yra žymiai (3 – 6 kartus) mažesnė nei kitų importuotojų deklaruotų panašių prekių sandorių vertės, sukauptos PREMI IS, juolab, kad iš Ataskaitos ir Sprendimo nėra aišku, koku būdu nustatyta, jog palyginimui parinktų prekių sandorio vertės yra panašių prekių, ir pareiškėjui nėra žinoma, su kokiomis prekėmis ir jų sandorių vertėmis buvo lyginamos jo įvežtos prekės. Teismas priimdamas sprendimą laikėsi Lietuvoje suformuotos teismų praktikos, jog įrodinėjimo našta dėl sandorio vertės metodo netaikymo pirmiausia tenka muitinei. Ne gana to, importuotojui turi būti pranešama taip, kad jis gautų adekvačią informaciją ir žinodamas visas aplinkybes galėtų užtikrinti savo teisių gynybą (2006 m. vasario 23 d. ESTT Sprendimas Molenbergnatie., C–201/04).

Tapačių ir panašių prekių metodas taikomas tuomet, kai negalima taikyti sandorio vertės metodo, tačiau šių alternatyvių metodų taikymas tampa apsunkintas, kai nėra pakankamai duomenų apie tapačių ar panašių prekių sandorius, jų kainas ar rinkos sąlygas, taip pat kai prekės jau yra išleistos į laisvą apyvartą ir nėra galimybių tiksliai įvertinti jų charakteristikas. Bet koku atveju muitinė privalo aiškiai informuoti dėl kokių priežasčių sandorio vertės metodas negali būti taikomas.

2.2 Dedukcinis metodas

Trečiasis taikomas metodas toliau sekant hierarchinį principą – dedukcinis, numatytas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (ES) Nr. 952/2013 74 straipsnio 2 dalies c punkte, taip pat Aprašo 24 straipsnyje, turi būti taikomas kuomet nėra galimybių tinkamai pritaikyti tapačių ar panašių prekių metodo. Apraše rašoma, jog „Dedukcinio muitinio įvertinimo metodo taikymo prekių muitiniam įvertinimui tvarką nustato Dedukcinio prekių muitinės vertės nustatymo metodo taikymo instrukcija, patvirtinta Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2007 m. gegužės 3 d. įsakymu Nr. 1B-317 „Dėl Dedukcinio prekių muitinės vertės nustatymo metodo taikymo instrukcijos patvirtinimo“. Minėtas įsakymas 1B-317 yra netekęs galios, o jį pakeitė Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2024 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 1BE-204, kuriame numayta:

„5. Dedukcinis muitinio įvertinimo metodas (toliau – dedukcinis metodas), kurio nuostatos apibrėžtos Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 dalies c punkte ir Komisijos įgyvendinimo Reglamente (ES) 2015/2447 142 straipsnyje, taikomas:

5.1. importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti, kai jos negalima nustatyti paeiliui taikant sandorio vertės muitinio įvertinimo metodo, nustatyto Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnyje, tapačių prekių sandorio vertės metodo, nustatyto Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 dalies a punkte, panašių prekių sandorio vertės metodo, nustatyto Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 dalies b punkte;

5.2. importuojamų sugedusių, sugadintų, sutarties sąlygų neatitinkančių prekių muitiniam įvertinimui Turto vertintojų arba ekspertų išvadų naudojimo, nustatant prekių muitinę vertę, taisyklių, patvirtintų Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 1150 „Dėl Turto vertintojų arba ekspertų išvadų naudojimo, nustatant prekių muitinę vertę, taisyklių patvirtinimo“, nustatyta tvarka;

5.3. importuojamų prekių muitinei vertei pagrįsti:

5.3.1. vadovaujantis Komisijos įgyvendinimo Reglamento (ES) 2015/2447 134 straipsnio 2 dalies b punktu, tais atvejais, kai muitinė, atsižvelgusi į pagrįstas abejones, nėra įsitikinusi, kad deklaruojamoji sandorio vertė atspindi visą faktiškai sumokėtą arba mokėtiną sumą;

5.3.2. 2017 m. kovo 13 d. Komisijos deleguotojo reglamento (ES) 2017/891, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1308/2013 papildomas nuostatomis dėl vaisių bei daržovių ir perdirbtų vaisių bei daržovių sektorių, Europos Parlamento ir

Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1306/2013 papildomas nuostatomis dėl tuose sektoriuose taikytinų nuobaudų ir iš dalies keičiamas Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 543/2011, su visais pakeitimais (toliau – Reglamentas (ES) Nr. 2017/891) 75 straipsnio 3, 4 ir 5 punktuose ir 2017 m. kovo 13 d. Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 2017/892, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1308/2013 taikymo vaisių bei daržovių ir perdirbtų vaisių bei daržovių sektoriuose taisyklės, 38 straipsnyje nustatytais atvejais.“

Tiesa, minėtas Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1150 „Dėl Turto vertintojų arba ekspertų išvadų naudojimo, nustatant prekių muitinę vertę, taisyklių patvirtinimo“ taip pat yra netekęs galios, jį pakeitė Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2024 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. 1BE-713, dėl Prekių muitinės vertės nustatymo remiantis turto vertintojų arba ekspertų išvadomis tvarkos aprašas. Importuojamų prekių muitinė vertė, taikant dedukcinį metodą, kaip numatyta Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 142 straipsnio 1 dalyje, nustatoma pagal vieneto kainą, už kurią didžiausias kiekis importuotų, tapačių ar panašių prekių parduodamas Europos Sąjungos muitų teritorijoje. Tai atliekama atsižvelgiant į laikotarpį, sutampantį su vertinamų prekių importu arba jam artimą, kai pardavimas vyksta nesusijusiems pirkėjams. Jeigu vertinamo laikotarpio metu nei importuotos prekės, nei jų tapačios ar panašios versijos nebuvo parduotos Sąjungos muitų teritorijoje, remiantis Reglamento (ES) 2015/2447 142 straipsnio 2 dalimi, muitinei vertei nustatyti naudojama vieneto kaina, t.y. kaina, už kurią importuotos prekės arba importuotos tapačios ar panašios prekės (tokio pavidalo, kokio jos importuotos) parduodamos Sąjungoje vertinamų prekių importo metu arba maždaug tuo pačiu metu. Jeigu nurodytų vienetų kainos nėra, naudojama vieneto kaina, už kurią importuotos prekės arba importuotos tapačios ar panašios prekės parduodamos Europos Sąjungos muitų teritorijoje artimiausią dieną po vertintinų prekių importo ir bet kuriuo atveju per 90 dienų po importavimo. Jeigu anksčiau išvardintų vienetų kainos nėra, deklarantui paprašius, naudojama vieneto kaina, už kurią importuotos prekės parduodamos Europos Sąjungos muitų teritorijoje po papildomo apdorojimo ar perdirbimo, atitinkamai atėmus pridėtinę tokio apdorojimo ar perdirbimo vertę.

Prekių muitinė vertė, taikant dedukcinį metodą, gali būti apskaičiuojama pagal formulę numatytą dedukcinio muitinio įvertinimo metodo taikymo tvarkos apraše Nr. 1BE-204:

$$MV = PK - PB - M(pvm) - T - M(a) - M(im),$$

kur:

MV – prekės vieneto muitinė vertė eurai;

PK – prekės vieneto kaina eurai;

PB – veiklos pelnas ir bendrosios išlaidos, susijusios su prekių pardavimu Sąjungos muitų teritorijoje, eurai;

M(pvm) – pridėtinės vertės mokesčio suma eurai, kuri gali būti atimamos iš prekės vieneto kainos tik tuomet, jeigu neįskaityta į bendrąsias išlaidas;

T – vežimo ir draudimo bei kitos su tuo susijusios išlaidos, atsirandančios Sąjungos muitų teritorijoje ir tenkančios prekės vienetai, eurai. Šios išlaidos gali būti atimamos iš prekės vieneto kainos tik tuomet, jeigu jos neįskaitytos į bendrąsias išlaidas;

M(a) – akcizo mokesčio suma eurai, kuri gali būti atimamos iš prekės vieneto kainos tik tuomet, jeigu ji neįskaityta į bendrąsias išlaidas;

M(im) – importo muto suma eurai, kuri gali būti atimama iš prekės vieneto kainos tik tuomet, jeigu ji neįskaityta į bendrąsias išlaidas;

Šio metodo esmė yra nustatyti importuojamų prekių muitinę vertę remiantis prekių pardavimo kaina Europos Sąjungos vidaus rinkoje, atimant po importo atsiradusias išlaidas. Tos išlaidos laikomos:

1. Komisiniai, sumokėti arba sutarti išmokėti, arba pelnas ir bendrosios išlaidos, susietos su tos pačios klasės arba rūšies importuotų prekių pardavimu;

2. Transporto, draudimo ir kitos su prekių gabenimu susijusios išlaidos šalies muitų teritorijoje;

3. Europos Bendrijos muitai ir kitus mokesčiai, nustatyti Lietuvos Respublikoje už prekių įvežimą ar pardavimą.

Pats metodas laikomas pakankamai objektyviu, kadangi juo bandoma nustatyti realią ar arti realios ekonominės importuojamų prekių vertės naudojant loginio išvedimo principą. T.y. iš bendros kainos išskaičiuojamos sąnaudos kurios nebūtų įskaitytos taikant sandorio vertės metodą. Šis metodas remiasi elementaria ekonomine logika, jog importo vertė turi būti mažesnė už pardavimo kainą.

Dedukcinis metodas netaikomas, jei prekės dėl tolesnio perdirbimo:

- 8.1. yra praradusios savo tapatumą, nebent perdirbant sukurta vertė gali būti tiksliai ir nesudėtingai nustatyta;

- 8.2. nors ir išlaiko savo tapatumą, tačiau sudaro nedidelę parduodamų prekių dalį.

Metodas atrodo pakankamai objektyvus, tačiau kritiškai vertinamas dėl faktorių kurie gali iškreipti išvedamos sumos tikslumą. Kaip pavyzdys prekių pardavimo kaina gali skirtis priklausomai nuo sezoniškumo arba laiko tarpo atsiradusio tarp importo ir pardavimo. Taip pat reikšmės gali turėti skirtingos vidaus transportavimo, sandėliavimo, draudimo bei kitos

išlaidos, kurios nėra standartizuotos, o vertinant panašias prekes įstatyme numatytas nebaigtinis sąrašas savybių į kurias muitinė turėtų atsižvelgti.

Byla C-1/18, išnagrinėta Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, yra reikšminga dėl jos įtakos muitinės vertės nustatymo principams, ypač taikant dedukcinį metodą. Ši byla nagrinėjo Latvijos įmonės "Oribalt Rīga" ir Valsts ieņēmumu dienests (*Latvijos Respublikos mokesčių tarnybos*) ginčą kuomet Latvijos muitinė nepripažino deklaruotos muitinės vertės apskaičiuotos pagal sandorio vertės metodą. Byloje nustatyta, jog "Oribalt Rīga" importavo generinius vaistus iš Indijos bendrovės "Ranbaxy Laboratories Ltd" pagal konsignacijos sutartį, veikdama kaip išskirtinis sandėliavimo paslaugų teikėjas Latvijoje, Lietuvoje ir Estijoje. Įmonė deklaravo vaistų muitinę vertę taikydama sandorio vertės metodą, remdamasi išankstinėmis sąskaitomis. Latvijos mokesčių administratorius atmetė šį metodą kadangi prekės įgytos ne pagal pirkimo – pardavimo sutartį, o pateiktos išankstinės sąskaitos neatspindėjo tikros prekių vertės kadangi pardavimo kaina galėjo kisti atsižvelgiant į tai kokių laikotarpių vaistai būtų parduoti ir reikalavo taikyti dedukcinį metodą. Prekių vertė buvo apskaičiuota įvertinus pradinio pardavėjo išrašytas sąskaitas faktūras vaistų pirkėjams Europos Sąjungoje, tačiau nebuvo atsižvelgta į pritaikytas nuolaidas. Latvijos kasacinės instancijos teismas kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo, siekdamas išaiškinti du pagrindinius klausimus: Kaip identifikuoti panašias prekes taikant dedukcinį metodą, numatytą tuometiniame bendrijos muitinės kodekso 30 straipsnio 2 dalies b punkte? Ar vertinant panašumą reikia atsižvelgti tik į vaistų sudėtį, ar ir į rinkos aplinkybes, susijusias su šių vaistų ir jų gamintojų padėtimi atitinkamoje farmacijos rinkoje? Ar taikant dedukcinį metodą galima atsižvelgti į importuotų prekių pardavimo kainos sumažinimus (nuolaidas)?

ESTT išnagrinėjęs aplinkybes priėmė sprendimą, kuriame išaiškino šiuos klausimus: ESTT pabrėžė, kad identifikuojant "panašias prekes" taikant dedukcinį metodą, būtina atsižvelgti ne tik į prekių sudėtį, bet ir į kitus reikšmingus veiksnius, tokius kaip pakeičiamumas dėl poveikio, komercinis tarpusavio pakeičiamumas, taip pat importuoto vaisto ir jo gamintojo padėtis rinkoje. Taigi muitinė turi atlikti faktinį vertinimą, atsižvelgdama į bet kokią galimą poveikį tikrajai vaistų ekonominei vertei. ESTT rėmėsi Įgyvendinimo reglamento 142 straipsnio 1 dalies d punktu, kuriame nurodoma, kad nustatant prekių panašumą, reikia atsižvelgti į prekių kokybę, reputaciją ar prekės ženklą.

Dėl nuolaidų ESTT pasisakė, kad negalima atsižvelgti į importuotų prekių pardavimo kainos sumažinimus (nuolaidas), nustatant šių prekių muitinę vertę. ESTT argumentavo, kad atsižvelgimas į komercines nuolaidas galėtų iškreipti muitinę vertę ir nutolinti ją nuo faktinės ekonominės vertės importo metu.

Galima teigti, jog bylos C–1/18 "Oribalt Rīga" sprendimas prisidėjo prie antrinių muitinio įvertinimo taikymo praktikos Europos Sąjungoje. Byla buvo reikšminga, nes nors Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 2015/2447 142 straipsnyje numatyta, kad turi būti atsižvelgiama į tam tikrus atskaitymus, tačiau pardavėjo komercinės nuolaidos neminimos šiame straipsnyje, o iš formuluotės matyti, jog atskaitymų sąrašas nėra baigtinis, tačiau teismas pasisakė šiuo klausimu ir nustatė, jog į šias nuolaidas negalima atsižvelgti nustatant prekių muitinę vertę, kadangi atsirastų rizika, kad muitinė vertė bus dar labiau nutolusi nuo importuotų prekių, kurioms taikomas toks vertinimas, faktinės ekonominės vertės. Identifikuojant panašias prekes, kompetentinga nacionalinė muitinės administracija turi atsižvelgti į visus svarbius veiksnius, kaip antai tų prekių sudėtį, pakeičiamumą dėl jų poveikio ir komercinį tarpusavio pakeičiamumą, taigi ji turi atlikti faktinį vertinimą, atsižvelgdama į bet kokią galimą poveikį tikrajai minėtų prekių ekonominei vertei, įskaitant importuotos prekės ir jos gamintojo padėtį rinkoje. Sprendimas dėl nuolaidų neįtraukimo taikant dedukcinį metodą užtikrina, kad muitinė vertė atspindėtų realią ekonominę vertę importo metu, o ne vėlesnius kainų pokyčius. Byla prisidėjo prie teisinio aiškumo taikant dedukcinio metodo taisyklės nuolaidų ir panašių prekių vertinimo apimtyje.

Jau minėtoje generalinio advokato išvadoje sujungtose bylose C–72/24 ir C–73/24 taip pat pasisakoma apie svarbią priemonę – statistinių verčių duomenis taikant dedukcinį metodą. Išvadoje teigiama, jog nagrinėjamos bylos atveju muitinė taikė dedukcinį metodą dėl to, jog nebuvo galima remtis nagrinėjamų prekių sandorio verte, nes suma dirbtinai buvo sumažinta, taip pat nebuvo galima remtis tapačių ir panašių prekių sandorio vertėmis, kadangi nebuvo žinomos tikslios prekių charakteristikos ir jų sužinoti taip pat nebuvo galimybių. Tačiau taikyti dedukcinio metodo taip pat nebuvo galima, kadangi metodas taikomas remiantis konkrečiomis prekių vieneto kainomis apskaičiuotomis pagal taisyklės, o pagal taisyklės prekių vieneto kainą nustatoma remiantis tapačių arba panašių importuotų prekių pardavimo kaina, o tokių prekių nustatyti nebuvo įmanoma. Kitu atveju jeigu prekės būtų sulaikytos iki išleidimo į laisvą apyvartą, ši aplinkybė suteiktų galimybę nustatyti prekių charakteristiką ir galbūt pritaikyti pirmąjį ar antrąjį iš antrinių muitinio įvertinimo metodų.

Kaip matyti, dedukcinis metodas nėra visiškai nepriklausomas metodas, o sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo reglamento 142 straipsnyje yra nustatyta, jog metodas taip pat remiasi tapačių ir panašių prekių kriterijumi.

2.3 Apskaičiuotosios vertės metodas

Kaip jau minėta, apskaičiuotosios vertės metodo taikymui reikalinga gamybos sąnaudų informacija kuri paprastai yra disponuojama tik gamintojo, o gamintojas registruotas užsienio šalyse kurios neprivalo Europos Sąjungos institucijoms teikti paprašytus dokumentus. Mažai tikėtina, jog gamintojas pats norės importuotojui ar priimančios šalies muitinės institucijai atskleisti konfidencialią informaciją. Visgi gamybos sąnaudos laikoma komercinė paslaptimi, kuri yra saugoma.

Sekant hierarchinį principą, nuo dedukcinio metodo pereinama prie apskaičiuotosios vertės metodo tuomet, kai nėra galimybių įvertinti vidaus rinkos pardavimo kainų, transportavimo, sandeliavimo, draudimo ir kitos išlaidos nėra žinomos arba nėra galimybių jas objektyviai įvertinti, taip pat nėra galimybės palyginti su panašių prekių pardavimo kainomis. Importuojamos prekės muitinės vertės, taikomas apskaičiuotosios vertės metodas, numatytas Reglamento (ES) Nr. 952/2013 74 straipsnio 2 dalies d punkte ir kaip numatyta Aprašo 25 straipsnyje. Šiuo metodu muitinė vertė nustatoma, jeigu deklarantas pateikia duomenis nurodytus Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 dalies d punkte ir Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 143 straipsnyje, apie prekių pagaminimo kaštus. Muitinė vertė grindžiamas kaina, kuri yra sudaroma iš įvairių elementų, kurie sudaro pagamintą prekę: elementai apima medžiagų, žaliavų, gamybos arba kitokias importuojamų prekių sąnaudas ir vertes. Šiai grupei priklauso mediena, metalas, platsmasė, audiniai ir kita, bei gamybos sąnaudos, atlyginimas už darbą, įrenginių sąnaudos, logistikos sąnaudos. Paprastai šis metodas taikomas itin retai, nes norint jį pritaikyti, reikalingi įmonių finansiniai duomenys, kurie gali būti konfidencialūs gamintojui ir kurių gamintojas nenorės pateikti importuotojui ar importuojančios šalies muitinei. Dedukcinis ir apskaičiuotasis metodas deklaranto prašymu gali būti sukeisti vietomis. Apskaičiuotosios vertės metodas taikomas kuomet pirkėjas ir pardavėjas tarpusavyje susiję. Prekių muitinės vertės nustatyti apskaičiuotosios vertės metodu nėra galimybės, jeigu importuotojas nepateikia informacijos šio metodo taikymui, o muitinė negali reikalauti iš ne Bendrijos asmens pateikti tikrinimui arba leisti naudotis bet kuriais apskaitos dokumentais ar kitais duomenimis, kurių reikia šiai vertei nustatyti (LVAT 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje).

Tiek pasaulio muitinių organizacija, tiek sąjungos muitinių kodeksas ar jo įgyvendinimo reglamentas nėra numate jokių šio metodo priemonių ar instrumentų, netgi nebuvo nustatyta teisminių ginčų dėl šio metodo taikymo, kadangi jo taikyti beveik neįmanoma. Taikymą iš esmės apriboja tai, jog muitinės institucijos negali reikalauti ar

priversti subjektą kuris registruotas ne Europos Sąjungos teritorijoje pateikti gamybos išlaidų sąskaitas ar kitus dokumentus pagrindžiančius išlaidas, siekiant apskaičiuoti muitinę vertę, o pasak ESTT kompetetinga institucija neprivalo prašyti gamintojo jai pateikti šiam metodui taikyti reikalingos informacijos. Vis dėlto ši institucija turi patikrinti visus prieinamus informacijos šaltinius ir duomenų bazines. Ji taip pat turi sudaryti suinteresuotiems ūkio subjektams sąlygas pateikti bet kokią informaciją, galinčią padėti nustatyti prekių muitinę vertę taikant šią nuostatą. (2017 m. ESTT sprendimas Valsts ieņēmumu dienests prieš „LS Customs Services“ SIA., C-46/16). Importuotojui paprašius, šis metodas gali būti taikomas, tačiau tais atvejais, kai pirkėjas ir gamintojas yra susiję ir yra pasirengę importo šalies institucijoms pateikti būtinus išlaidų apskaičiavimus ar sudaryti sąlygas vėlesniam patikrinimui. Įmanomas atvejis, kai apskaičiuotai vertei nustatyti naudojama kita nei gamintojo arba jo vardu pateikta informacija. Importuojančios šalies valdžios institucijos, importuotojui paprašius, praneša importuotojui apie tokios informacijos šaltinį, naudotus duomenis ir skaičiavimus, atliktus remiantis tokiais duomenimis, tačiau tai yra labiau teorinis scenarijus. (Macedo, L.C.L. 2020)

2.4 Alternatyvusis metodas

Paskutinis antrinis muitinio įvertinimo metodas, taikomas pagal Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 3 dalį, dažnai vadinamas alternatyviuoju, atsarginiu arba paskutinio šanso metodu. Šis metodas taikomas tik tada, kai muitinės vertės nustatyti pagal kitus antrinius metodus neįmanoma. Kadangi jo taikymas gali skirtis tiek tarp valstybių narių, tiek tarp pačių muitinės darbuotojų, teismų praktika šio metodo aiškinime turi ypatingą reikšmę. Alternatyvusis metodas nėra savarankiškas vertinimo būdas, o labiau sudaro galimybę pritaikyti kitų antrinių metodų principus su „pagrįstu lankstumu“. Europos Komisijos 2024 metų muitinio vertinimo kompendiume pabrėžiama, kad toks lankstumas leidžia, pavyzdžiui, remtis identiškomis ar panašiomis prekėmis, eksportuotomis kitu laikotarpiu ar net iš kitos šalies, arba naudoti jų vertes, nustatytas pagal dedukcinį ar apskaičiuotosios vertės metodus. Lankstumas taip pat gali būti taikomas 90 dienų laikotarpiui naudojant dedukcinį metodą. (Europos Komisija, 2024)

Pagal Reglamento (ES) Nr. 952/2023 74 straipsnio 3 dalį, jei muitinės vertės nustatyti pagal kitus antrinius metodus neįmanoma, galima pasitelkti kitomis tinkamomis priemonėmis, kurios atitinka Sąjungos muitinės kodekso principus bei bendrąsias nuostatas, įtvirtintas Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos VII straipsnyje. Šis

metodas nenurodo konkrečių procedūrų, o veikiau apibūdina galimas kitas priemones (Customs Valuation Control, WCO, 1997, p. 98).

Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 144 straipsnis aiškiai nustato, kad taikant alternatyvųjį metodą negalima remtis šiais elementais:

1. Europos Sąjungos muitų teritorijoje pagamintų prekių pardavimo kaina.
2. Sistema, pagal kurią muitiniam įvertinimui naudojama didesnė iš dviejų alternatyvių verčių.
3. Prekių kaina eksportuojančios šalies vidaus rinkoje.
4. Gamybės išlaidomis, išskyrus tapčių arba panašių prekių apskaičiuotąsias vertes, nustatytas vadovaujantis Sąjungos muitinių kodekso 74 straipsnio 2 dalies d punktu.
5. Eksporto į trečiąją šalį kainomis.
6. Minimaliomis muitinės vertėmis.
7. Sutartinėmis arba fiktyviomis vertėmis.

Lietuvos Respublikos teisės aktai numato galimybę remtis turto vertintojų ar ekspertų išvadomis. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakyme „Dėl prekių muitinės vertės nustatymo reamiantis turto vertintojų arba ekspertų išvadomis tvarkos aprašo patvirtinimo“ išleisto 2024 m. rugpjūčio 14 d. įsakymo Nr. 1BE-713 bendrosiose nuostatose numatyta, jog aprašas taikomas:

„2.1. asmenų importuojamų sugedusių, sugadintų, sutarties sąlygų neatitinkančių prekių muitiniam įvertinimui;

2.2. prekių muitiniam įvertinimui, kai prekių muitinės vertės negalima nustatyti paeiliui taikant sandorio vertės, tapačių prekių sandorio vertės, panašių prekių sandorio vertės, dedukcinį ir apskaičiuotosios vertės muitinio įvertinimo metodų;

2.3. deklaruojamos sandorio vertės teisingumo pagrindimui.“

Pagal minėtą įsakymą Nr. 1BE-713 prekių importo kaina apskaičiuojama pagal formulę:

$$IK = Rk - P - Z - M(pvm) - M(a) - M(im), \text{ kur}$$

IK – prekių importo kaina eurai;

Rk – turto vertinimo išvadoje nurodyta prekių rinkos vertė eurai;

P – apskaičiuotas įmonės pelnas eurai;

Z – apskaičiuotos įmonės vidutinės išlaidos, susijusios su prekių pardavimu Lietuvos rinkoje, eurai;

M(pvm) – pridėtinės vertės mokesčio suma eurai;

M(a) – akcizo suma eurai;

M(im) – importo muto suma eurai.

Šis metodas atitinka reikalavimus numatytus ir parengtas pagal Reglamento (ES) Nr. 952/2013 70-72 ir 74 straipsnius, pagal Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 128 – 144 straipsnius, Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymu, Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 „Dėl Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“ 24 punktu ir verslo vertinimo metodika, patvirtinta Lietuvos respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymu Nr. 1K-159 „Dėl Turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“. Galimybė remtis ekspertų išvadamis kaip papildomu įrodymu taikoma išskirtiniais atvejais. Toks metodas ypač aktualus importuojant specialiai pagamintą įrangą, sukurtą individualiai, neturinčios analogų, kai sandorio vertė nepriimtina ir gamintojas neatskleidžia gamybos sąnaudų. Panašiai, vertinant retus ar kolekcinis meno kūrinius, ekspertų išvados gali būti derinamos su istorinių sandorių duomenimis arba aukcionų kainomis kaip papildomu įrodymu. Retais atvejais ši praktika taikoma ir itin retoms ar kolekcinėms transporto priemonėms. Tokiu būdu, taikant visų antrinių muitinio įvertinimo metodų principus, galima nustatyti muitinę vertę, kuri objektyviai atspindi prekės rinkos vertę, net jei nėra galimybės taikyti standartinių metodų. Šis metodas gali būti naudojamas net nustatant importuojamų atliekų vertę kurios importuojamos su tikslu jas utilizuoti, o už importuotas atliekas yra ne sumokama, o gaunamas atlyginimas (Europos komisija, 2020).

Vienoje iš svarbesnių paskutinių bylų ESTT C-782/23 UAB Tauritus prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, dalyvaujant Kauno teritorinei muitinei, bendrovė UAB Tauritus ginčijo Muitinės departamento nurodymo sumokėti delpspinigius nuo papildomos importo pridėtinės vertės mokesčio sumos. Ieškovas nuo 2015 m. iki 2017 m. į Lietuvą importavo kurą, su tiekėjais sutarė, jog pirkimas vyks pagal išankstines sąskaitas faktūras (*pro forma*), kuriose būdavo nurodoma preliminarinė šių prekių kaina. *Pro forma* sąskaita faktūra gali būti naudojama muitinės tikslams, kai prekių muitiniam įvertinimui sandorio vertės metodas netaikytinas (Lietuvos Respublikos muitinė, 2016). Šios faktūros paskirtis – nurodyti būtiną informaciją ir duomenis kurie patvirtina muitinei deklaruotą informaciją. Pateikus išankstinę sąskaitą faktūrą, prekių muitinės vertės nustatymui nuosekliai taikomi Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013 74 straipsnyje nurodyti muitinės vertės įvertinimo metodai. Žinoma, jeigu prie išankstinės faktūros pridedama pirkimo – pardavimo sutartis ar kitas dokumentas kuris įrodo, jog prekių pardavimo suma yra galutinė, tuomet galima taikyti sandorio vertės metodą. Šiuo atveju sutartyse tarp pirkėjo ir pardavėjo buvo numatyta, jog ateityje preliminarinė prekių kaina bus tikslinama atsižvelgiant į kuro kainą rinkoje ir vidutinę valiutos

keitimo kursą. Galutinė kaina galėjo būti tiek didesnė, tiek mažesnė, tiek nepakitusi palyginus su preliminarine kaina. Įprastinė bendrovės praktika būdavo teikti muitinei prašymus tikslinti muitinės deklaracijose nurodyta prekių vertę, kuomet galutinė sąskaita būdavo išrašoma. Ginčas kilo dėl sprendimo kurį muitinė priėmė atlikus patikrinimą po prekių išleidimo. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013 48 straipsnis numato, jog muitinė po prekių išleidimo gali atlikti muitinės deklaracijoje pateiktos informacijos tikrinimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas manė, remiantis Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsniu ir Įgyvendinimo reglamento Nr. 2015/2447 128 straipsnio 1 dalimi, jog sandorio vertės metodas taikomas tuomet, kai faktiškai mokėta ar mokėtina kaina žinoma deklaracijos teikimo muitinei metu. Teismas pažymi, jog vėlesnis preliminaros kainos tikslinimas yra pardavimo sąlyga, kuri nebuvo nei įvertinta, nei buvo galima ją įvertinti, todėl nebuvo galima taikyti sandorio vertės metodo. Pritaikius sandorio vertės metodą nurodžius kainą, kuri vėliau būtų pakeista, būtų remiamasi fiktyvia muitine verte. Taip pat teismas abejojo, ar pagal Sąjungos muitinės kodekso 173 straipsnio 3 dalį reikalaujama teikti prašymą pataisyti muitinės deklaraciją, jeigu muitinė vertė buvo nustatyta pagal šio kodekso 74 straipsnį, kai sužinoma galutinė prekių kaina. ESTT sprendė du klausimus: ar Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad jo 1 dalis netaikoma atveju, kai muitinės deklaracijos priėmimo metu yra žinoma tik preliminarinė mokėtina kaina kuri po prekių išleidimo gali keistis nuo sandorio šalių valios nepriklausančių aplinkybių. Taip pat ar SMK 173 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, jog deklarantas neturi prievolės kreiptis į muitinę su prašymu tikslinti deklaruotą muitinę vertę po prekių išleidimo į laisvą apyvartą, paaiškėjus faktiškai už šias prekes mokėtina kaina kuri nebuvo ir negalėjo būti žinoma deklaracijos pateikimo metu. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nusprendė, kad jeigu prekės įvežimo metu turi tik preliminarinę kainą, o galutinė bus apskaičiuota vėliau remiantis iš anksto sutartais objektyviais kriterijais (pvz., kaip šiuo atveju valiutų kursų ar žaliavų kainų vidurkiais), muitinė vertė turi būti skaičiuojama pagal sandorio vertės metodą kaip numatyta SMK 70 straipsnyje, kartu taikant ir 166 bei 167 straipsnius leidžiančius pradžioje nurodyti preliminarinę vertę ir vėliau pateikti papildymą su galutine kaina. Jeigu sandorio vertę galima nustatyti tokiu principu, nėra pagrindo taikyti kitų alternatyvių vertinimo metodų, o deklaracijoje visada privalo būti pateikta tiksli ir išsami informacija.

Kitoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas byloje Nr. eA-2614-968/2021 išsprendė ginčą tarp Lietuvos įmonės UAB Westcargo ir Vilniaus teritorinės muitinės dėl importuotų prekių muitinės vertės nustatymo. Bendrovė prekes įsigijo iš tiekėjo trečiojoje šalyje ir prekių muitinę vertę deklaravo pagal sandorio vertės metodą.

Muitinė atlikusi supaprastintą mokestinį patikrinimą nustatė, kad deklaruota prekių vertė palyginti su patikrintų panašių anksčiau importuotų prekių kainų statistiniu vidurkiu yra neįprastai maža, todėl prekių muitinė vertė buvo iš naujo nustatyta naudojant duomenis užfiksuotais PREMI duomenų bazėje taikant Sąjungos muitų kodekso 74 straipsnio 3 dalyje numatytu antriniu muitinio įvertinimo metodu. Muitinė atlieka supaprastintą mokestinį patikrinimą vadovaujantis Sąjungos muitų kodekso 46 str. 1 dalimi, 48 straipsniu ir Mokesčių administravimo įstatymo 133-1 straipsnio 5 dalies nuostatomis. Remiantis tuo, Vilniaus teritorinė muitinė perskaičiavo importuotų prekių muitinę vertę, o bendrovei UAB Westcargo papildomai skyrė 4 696 eurų importo maito, 9 464 eurų pridėtinės vertės mokesčio, 36 eurų muitų delspinigių mokestinę prievolę bei skyrė 1 416 eurų baudą už mokėtinų mokesčių sumažinimą. Bendrovė nesutiko su tokiu muitinės sprendimu, argumentuodama, kad pateikė visus būtinus dokumentus, pagrindžiančius deklaruotą vertę, o muitinė nepateikė pakankamai įrodymų, pagrindžiančių sandorio vertės metodo netaikymą. Be to, įmonė teigė, kad muitinė iš karto perėjo prie paskutinio šanso metodo, neįvertinusi kitų alternatyvių metodų taikymo galimybių, kas prieštarauja muitinio įvertinimo principams. Vilniaus apygardos administracinis teismas pritarė muitinės sprendimui, argumentuodamas, kad pareiga įrodyti deklaruotos vertės teisingumą tenka pačiam importuotojui, tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, išnagrinėjęs bylą, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai paskirstė įrodinėjimo našą. Pasak teismo, muitinė, prieš atmesdama sandorio vertės metodą, turi aiškiai ir pagrįstai įrodyti, kodėl jis negali būti taikomas konkrečiu atveju. Vien tik tai, kad deklaruota kaina skiriasi nuo duomenų bazėje esančių vidutinių kainų, nėra pakankamas pagrindas atmesti sandorio vertės metodo. Be to, teismas pabrėžė, kad muitinė privalėjo iš eilės taikyti kitus alternatyvius muitinio įvertinimo metodus, prieš pereidama prie paskutinio šanso metodo. Tai reiškia, kad iš pradžių turėjo būti vertinama galimybė taikyti tapačių ar panašių prekių metodą. Nusprendus, jog metodas netinkamas, turėjo būti taikomas dedukcinis metodas. Nesant tinkamų sąlygų, tik tuomet galima buvo prieiti prie ar apskaičiuotosios vertės metodo, arba deklarantui paprašius, taikyti paskutinio šanso metodą, remiantis muitinės turimais duomenimis. Šiuo atveju muitinė iš karto perėjo prie paskutinio metodo, neįrodžiusi, kad kiti metodai buvo netinkami ar neįmanomi taikyti.

Apibendrinant, UAB „Westcargo“ byla yra svarbi tuo, jog pakartoja anksčiau suformuota Lietuvos teismų praktika. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad įrodinėjimo našta dėl sandorio vertės netaikymo pirmiausia tenka muitinei. Vadovaudamasi Muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalies b punktu, šiuo metu galiojančio Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnio 3 dalies b punktu,

muitinė turi išdėstyti nustatytas faktines aplinkybes, taip pat pakankamai aiškiai nurodyti pačias aplinkybes ar sąlygas, kurios, muitinės nuomone, lėmė prekių pardavimą ar kainą, bei pagrįsti, kad šių aplinkybių ar sąlygų daromo poveikio prekių pardavimui ar kainai vertės neįmanoma nustatyti. Tuo atveju, jei importuotojas vėliau siekia paneigti šias muitinės nurodomas aplinkybes, jam tenka pareiga paaiškinti ir pateikti įrodymus, tai yra įtikinti muitinę, kad deklaruojamoji vertė vis dėlto, pagal tuometinį bendrijos muitinių kodekso 29 straipsnį, šiuo metu Sąjungos muitinės kodekso 70 straipsnį, atspindi faktiškai sumokėtą arba mokėtiną bendrą sumą už importuojamas prekes. Muitinei nusprendus nesivadovauti importuotojo paaiškinimais ir argumentais, jai tenka pareiga nurodyti, kodėl šie argumentai ar paaiškinimai yra nepriimtini ar nepagrįsti (LVAT 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A442-709-13, Administracinė jurisprudencija. 2013, 25, p. 346 – 371). Ši byla taip pat pakartotinai atskleidžia esminę muitinio įvertinimo problemą, jog muitinė privalo griežtai laikytis hierarchinio alternatyvių metodų taikymo principo ir negali savavališkai pasirinkti paskutinio šanso metodo, jeigu nėra įrodyta, kad pirmesni muitinio įvertinimo metodai netinkami. Teismo sprendimu byla buvo grąžinta nagrinėti į pirmosios instancijos teismą, kadangi teismas nenustatė visų bylai svarbių aplinkybių, visapusiškai ir objektyviai jų neištyrė.

Dar vienas svarbus išaiškinimas naudojant šį metodą muitinei vertei nustatyti buvo pateiktas ESTT byloje C-46/16 Valsts ieņēmumu dienests prieš „LS Customs Services“ SIA. Bendrovė tranzitu per Europos Sąjungą vežė prekes iš Kinijos į Rusiją tačiau atitinkamai institucijai nepateikė tranzito procedūros baigties įrodymo, dėl ko Latvijos Nacionalinė mokesčių tarnyba nurodė už prekes sumokėti muitus, antidempingo muitus ir pridėtines vertės mokesčius. Buvo identifikuotos iškart kelios problemos. Pirmą, tarnyba praleido tapačių ir panašių prekių, dedukcinį ir apskaičiuotosios vertės metodus ir iškart buvo pritaikytas paskutinis alternatyvusis metodas. Šis metodas nebuvo tinkamas, nes buvo remtasi parduotų prekių į trečiąją valstybę kaina, kuri nebūtinai yra kaina kuri būtų taikoma tą pačią prekę importuojant į Sąjungos muitų teritoriją. Antra, buvo pažeistas Sąjungos teisės principas nurodantis teisę į gerą administravimą. Tiksliau kalbant, skolininkui nebuvo tinkamai ir motyvuotai pranešta kodėl muitinė vertei nustatyti netaikė kitų antrinių muitinio įvertinimo metodų, o muitinė vertė buvo apskaičiuota iškart paskutiniu metu. Ši aplinkybė pakenkė adresato galimybei ginti savo teises įmanomomis geriausiomis sąlygomis. Byla pakartotinai atskleidė, jog įrodinėjimo našta turi būti perkeliama muitinės institucijoms, o antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymo eiliškumas negali kisti.

2.5 Greitai gendančių prekių muitinė vertė

Lietuvos Respublikos prekių muitinio įvertinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Muitinės departamento direktoriaus 2022 m. įsakymu Nr. 1BE-1043, nustato, kad importuojant greitai gendančias prekes pagal konsignacijos sutartis, jų muitinei vertei nustatyti gali būti taikomos Europos Komisijos periodiškai nustatomos vieneto kainos. Tokia galimybė suteikiama importuotojui jo pasirinkimu, vadovaujantis Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 2015/2447. Pagal šio reglamento 142 straipsnio 6 dalį prekių, nurodytų 23–02 priede, muitinė vertė gali būti nustatoma tiesiogiai taikant Sąjungos muitinės kodekso 74 straipsnio 2 dalies c punktą, t. y. dedukcinį muitinio įvertinimo metodą. Kitaip tariant nėra būtina laikytis hierarchinio metodų taikymo principu. Šiuo tikslu valstybės narės privalo pateikti Europos Komisijai informaciją apie kiekvienos prekių kategorijos vieneto kainą. Komisija, remdamasi Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 6 straipsniu, šias kainas skelbia per TARIC sistemą. Šis metodas yra glaudžiai susijęs su dedukciniu muitinio įvertinimo principu, tačiau taikomas specifinėmis rinkos sąlygomis. Greitai gendančių prekių rinka yra ypač nestabili – kainos keičiasi itin dažnai, pasiūlą lemia gamtos sąlygos, o paklausa nuolat svyruoja. Kadangi tokios prekės dažnai importuojamos dar nežinant jų galutinės pirkimo ar pardavimo kainos, sandorio vertės metodo taikymas ne visuomet galimas. Vieneto kainos apskaičiuojamos ir apie jas pranešama laikantis nustatytos tvarkos:

a) valstybės narės, atlikusios Reglamento 142 straipsnio 5 dalyje nurodytus atskaitymus, praneša Komisijai apie kiekvienos prekių kategorijos vieneto kainą, apskaičiuotą 100 kg grynam svoriui. Jos taip pat gali nustatyti standartines išlaidų sumas ir apie jas informuoti Komisiją;

b) vieneto kainos nustatomos pagal 14 dienų ataskaitinį laikotarpį, kuris baigiasi ketvirtadienį savaitės, einančios prieš savaitę, kai turi būti patvirtintos naujos kainos;

c) valstybės narės vieneto kainas eurai pateikia Komisijai ne vėliau kaip pirmadienį iki 12.00 val. savaitės, kai Komisija planuoja tas kainas paskelbti. Jei pirmadienis yra nedarbo diena, duomenys pateikiami paskutinę darbo dieną prieš tai. Vieneto kainos laikomos galiojančiomis tik tada, kai jas paskelbia Komisija. Šios kainos naudojamos importuotų prekių muitinei vertei nustatyti 14 dienų laikotarpiams, kurie prasideda penktadienį.

Byloje C-770/21 (OGL – Food Trade Lebensmittelvertrieb GmbH v Direktor na Teritorialna direksia „Mitnitsa Plovdiv“ pri Agentsia „Mitnitsi“) Teisingumo Teismas pabrėžė, kad muitinio vertinimo metodus reikia taikyti nustatyta tvarka, net kai kalbama

apie greitai gendančias prekes. Nors ES teisėje yra numatyta išimtis, leidžianti tam tikrais atvejais naudoti dedukcinį metodą be pirmiausia taikomo sandorio vertės metodo, ši išimtis galioja tik tada, kai iš tiesų neįmanoma taikyti sandorio vertės metodo - pavyzdžiui, kai prekės importuojamos pagal konsignacijos sutartis arba kai kaina nėra aiški iš anksto. Teismas pabrėžė, kad muitinė negali atmesti deklaruotos sandorio vertės vien dėl to, kad importuotojas pardavė prekes nuostolingai ar kilo kitų abejonių, jei nėra rimtų įrodymų, jog deklaruota kaina neatitinka realios vertės. Todėl muitinio vertinimo metodai turi būti taikomi pagal anksčiau aprašytą hierarchinį principą ir laikantis taisyklių, kad būtų užtikrintas teisingas Sąjungos muitų kodekso taikymas. Šis teismo sprendimas parodo, kad muitinė privalo objektyviai vertinti deklaracijas, o specialios išimtys taikomos tik esant konkrečioms įstatyme numatytoms priežastims.

2.6 Naudotų transporto priemonių muitinė vertė

Naudotų transporto priemonių muitinės vertės nustatymas turi kitokias taisykles, nes ši prekių kategorija dėl savo individualios būklės, didelio verčių svyravimo, dokumentų nepatikimumo ir rinkos specifikos negali būti tiksliai įvertinta taikant standartinius SMK metodus be specialių korekcijų, todėl teisės aktai joms nustato atskirą vertinimo tvarką. Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinė vertė nustatoma vadovaujantis Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklėmis (toliau – taisyklės), patvirtintomis Muitinės departamento prie Finansų ministerijos 2019 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. 1B-989. Vertinant naudotas transporto priemones, taikomi tie patys principai ir metodai kaip ir kitų prekių muitiniam įvertinimui. Šių metodų taikymo tvarka nustatyta Sąjungos muitinės kodekso 70 – 74 straipsniuose ir įgyvendinimo akto 127 – 146 bei 347 straipsniuose. Pirmiausia muitinė vertė paprastai nustatoma pagal sandorio vertės metodą. Tai reiškia, kad deklaruojama visa suma, sumokėta arba mokėtina už transporto priemonę, prie kurios pridedamos pirkėjui tenkančios išlaidos, nurodytos Sąjungos muitinės kodekso 71 straipsnyje. Šios išlaidos gali būti transportavimo, draudimo, tarpininkavimo, krovos darbų bei kitos su gabenimu susijusios išlaidos. Jei muitinei kyla abejonių, ar deklaruota vertė atitinka faktinę sumą, ji gali paprašyti pateikti papildomų dokumentų ar duomenų, kurie patvirtintų deklaruotą sandorio vertę. Tais atvejais, kai sandorio vertės metodo visgi taikyti negalima, muitinė vertė nustatoma kitais metodais – remiantis tapačių ar panašių transporto priemonių sandorio vertėmis, jei yra duomenų apie jų pardavimus eksportui į Europos Sąjungos muitų teritoriją tuo pačiu ar panašiu laikotarpiu. Dedukcinį muitinio įvertinimo metodą gali taikyti tik įmonės, užsiimančios

prekyba naudotomis transporto priemonėmis. Tokiu atveju importuotojas privalo pateikti informaciją, pagrindžiančią naudotų transporto priemonių pardavimo kainas Europos Sąjungoje – pavyzdžiui, ankstesnes deklaracijas, sąskaitas faktūras, remonto išlaidų sąmatas ir panašiai. Apskaičiuotosios vertės metodas, kuris grindžiamas gamybos sąnaudomis, naudotų transporto priemonių atveju netaikomas, kadangi taikant šį metodą nebūtų atspindėta tikra importuojamų prekių vertė. Importuojamų naudotų transporto priemonių kainos gali būti nustatomos remiantis rinkos kainomis, pateiktomis specialiaame Kataloge, laikantis Taisyklių IV skyriaus nuostatų. Jeigu konkrečios transporto priemonės Kataloge nėra, jos muitinė vertė apskaičiuojama atsižvelgiant į panašių transporto priemonių kainas, atsižvelgiant į jų techninius parametrus tokius kaip galingumą, svorį, technines savybes, amžių. Šių prekių kategorijai numatyta papildoma priemonė - muitinę vertę galima nustatyti remiantis turto vertintojų arba ekspertų išvadomis iš nustatytos naudotos transporto priemonės rinkos vertės atimami Taisyklių 37 ir 38 punktuose nurodyti naudotos transporto priemonės importo kainos elementai, kurie apskaičiuojami Taisyklių 39 punkto nustatyta tvarka. Skirtumas nuo kitų muitinio įvertinimo metodų, jog šis metodas leidžia nukrypti nuo faktiškai sumokėtos ar mokėtinės sumos ir pritaikyti rinkos kainą, taip pat taikomi specifiniai atskaitymai numatyti Taisyklių 37 ir 38 punktuose. Šiam metodui egzistuoti leidžia SMK 74 straipsnio 3 dalis.

Administracinėje byloje Nr. eI3-992-872/2025 buvo nagrinėjamas ginčas kilęs tarp UAB Autodemas ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Ginčo esmė: UAB Autodemas kreipėsi į teismą skųsdama Muitinės sprendimą, kuriuo Muitinės departamentas nustatė kitokią importuoto automobilio muitinę vertę nei ją buvo deklaravęs pirkėjas. Ieškovas importo vertę deklaravo remdamasis turto vertinimo ataskaita, kaip tokį variantą numato minėtas aprašas, nes tarpininkas kuris pakrauna ir transportuoja automobilius iš JAV negali objektyviai pagrįsti transporto priemonių tikrosios vertės, kadangi transporto priemonės iš pardavėjo įgyja dideliais kiekiais, atskirai nesiderant dėl konkrečios transporto priemonės. Dėl šios priežasties taikytas alternatyvus muitinio įvertinimo metodas. Muitinė nesutiko su šiuo vertę grindžiančiu dokumentu ir remdamasi Sąjungo muitų kodekso 74 straipsnio 3 dalimi kreipėsi į JAV instituciją ir gavo oficialią informaciją apie tos transporto priemonės eksporto vertę, kuri buvo didesnė už deklaruotą. Teismo vertinimu turto vertinimo ataskaita negali būti laikoma didesnę svorį turinčiu įrodymu nei objektyvūs eksportuojančios šalies eksporto vertės duomenys. Teismo manymu muitinė turėdama abejonių dėl muitinės vertės pasirinko teisingai siekdama objektyvaus vertės nustatymo. Šis teismo sprendimas parodo, jog nors egzistuoja keletas metodų įvertinti transporto priemonių muitinę vertę, tačiau pirmenybė turi būti taikoma

sandorio vertės metodui. Tik nesant pirminio metodo taikymo pagrindams galima pereiti prie antrinių metodų. Konkrečiu atveju muitinė prisiėmė įrodinėjimo našta, siekė pagrįsti importo vertę objektyviais dokumentais ir tą padarė gaudama sandorio vertės patvirtinimą iš oficialios JAV institucijos. Lyginant sandorio vertės metodą ir ekspertų išvadas verta paminėti, jog pirkimo dokumentai įrodo realiai įvykusį sandorį tarp pirkėjo ir pardavėjo, parodo faktiškai sumokėta ar mokėtina kainą, o tai lemia dokumento ekonominę prasmę. Tuo tarpu ekspertų išvados laikomos mažiau objektyviomis, nes tai nėra faktinis sandorio vertės įrodymas, o interpretacija ir galimos vertės pateikimas, kas lemia subjektyvumo elementą.

3. MUITINIO VERTINIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS

3.1 Reguliavimo reformos

Europos Sąjungos muitinės kodekse yra numatyta, jog nuo 2016 m. Komisija privalo aktyviau imtis veiksmų siekiant užtikrinti vienodą muitinį vertinimą valstybėse narėse. Taikant vienodus kriterijus išvengiama iškraipymų, kurių galėtų sukelti netarifinės prekybos kliūtys, ir galiausiai užtikrinamas daugiašalės prekybos sistemos normų laikymasis. (Fabio, 2020) Dėl šio tikslo Komisija 2018 m. priėmė Įgyvendinimo sprendimą dėl finansinės rizikos kriterijų ir standartų, kuriuo siekė suderinti valstybių narių vykdomą importo patikrą (Europos Audito Rūmai 2021). Europos Sąjunga stengiasi nuolatos atnaujinti muitų kontrolės reguliavimą, jog nesąžiningi importuotojai negalėtų pasinaudoti spragomis, kai skirtinguose įvežimo punktuose įgyvendinami skirtingo griežtumo tikrinimo priemonės. Siekiama, jog valstybės narės muitinį tikrinimą taikytų vienodai ir kiek įmanoma paprasčiau. Muitinio įvertinimo sistema susiduria su vis didesniais iššūkiais sparčiai besikeičiančiame prekybos sektoriuje, kadangi tradicinė schema buvo sukurta prieš daugiau nei 50 metų, o dabartiniais laikais stipriai išaugę smulkių siuntų srautai, skaitmeninės apskaitos sistemos ir didelių kiekių duomenų analizės poreikis verčia institucijas keisti esamus procesus į efektyvesnius.

Pasaulinė muitinių organizacija 2014 metais pasirašė sutartį dėl prekybos supaprastinimo, kurios 3 straipsnyje Pasaulinės muitinių organizacijos narėms nustatyta pareiga priimti išankstinius sprendimus dėl tarifinio klasifikavimo ir kilmės, o dėl išankstinių sprendimų dėl muitinio įvertinimo Pasaulinės muitinių organizacijos narės buvo raginamos juos numatyti. (Komisijos 2024 m. sausio 25 d. deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2024/1071). Po 2017 metų Europos Audito Rūmų pateiktos rekomendacijos,

suformuluotos ataskaitoje dėl importo procedūrų, Europos mastu vyko diskusijos, kaip modernizuoti ir supaprastinti muitinio įvertinimo procedūras, nekeičiant proceso ar principų iš esmės (Europos Audito Rūmai 2017). Vienas iš procedūros supaprastinimo aspektų buvo pakartotas – suteikti importuotojams daugiau išankstinio aiškumo dėl muitinio įvertinimo, siekiant mažesnio ginčų ar deklaracijų taisymo skaičiaus po prekių išleidimo. Atsižvelgiant į audito rekomendacijas 2022 m. pabaigoje Europos Komisija pasiūlė įvesti privalomus muitinio vertinimo informacijos sprendimus (angl. *Binding Valuation Information, BVI*). BVI, nors ir nėra tiesiogiai susijęs su antriniais muitinio įvertinimo metodais, gali būti naudojamas importuotojui ginčijant sandorio vertės atmetimą. Jei BVI nepakanka, muitinė pereina prie antrinių metodų, įskaitant tapačių ar panašių prekių vertės taikymą. 2024 sausio 25 dieną buvo priimtas aktas kuriuo numatomi muitinio įvertinimo pakeitimai ir kurie bus taikomi nuo 2027 gruodžio 1 d. (Komisijos 2024 m. sausio 25 d. deleguotasis reglamentas (ES) 2024/1071). Šiuo teisės aktu siekiama įtraukti į Europos Sąjungos muitų taisyklės nuostatas dėl privalomų išankstinių sprendimų, kurie keičia, kaip muitinė turi vertinti prekes. Tokiu būdu papildoma sistema, skirta priimti sprendimus apie privalomą tarifinę informaciją ir privalomą kilmės informaciją. Ši sistema naudojama nuo 1991 m. (tarifinei informacijai) ir nuo 1996 m. (kilmės informacijai), o 2013 m. ji buvo atnaujinta, įsigaliojus dabartiniam Sąjungos muitinės kodeksui.

Privalomi išankstiniai sprendimai tarptautinėje praktikoje skirti tam, jog importuotojai galėtų aiškiai ir paprastai gauti reikalingą informaciją iš muitinės dar prieš pradėdami vykdyti prekių importą. Tokie sprendimai užtikrina skaidrumą ir padeda išvengti arba sumažinti klaidų skaičių. Vienos ES šalies muitinės priimtas sprendimas galioja visose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir yra privalomas tiek sprendimą gavusiai įmonei, tiek muitinės tarnyboms.

Verslui svarbiausias tokių sprendimų privalumas yra galimybė iš anksto žinoti, kaip bus vertinamos jų prekės muitinėje, tokiu būdu verslas gali tinkamai apskaičiuoti savo sąnaudas ir uždarbį. Tai ypač naudinga tais atvejais, kai prekės reguliariai importuojamos, tačiau būna skirtingos, taip pat tarp įmonių, kurios yra glaudžiai susijusios, nes tokiais atvejais muitinės atidžiau vertina įvykdytus sandorius.

Muitinės institucijoms šių sprendimų nauda taip pat yra labai aiški – bendradarbiaudamos su įmonėmis jos iš anksto nustato tinkamą prekių muitinės vertės įvertinimo metodą, todėl lengviau valdo rizikas ir užtikrina tinkamą taisyklių taikymą. Tai padeda suvienodinti muitinės procedūras visoje Europos Sąjungoje.

Numatoma, jog procesas turėtų veikti tokia eiga:

1. Ūkio subjektai prašo pateikti privalomą informaciją.

2. Muitinė priima sprendimą dėl privalomosios informacijos apie muitinį įvertinimą, kuriame nurodomas tinkamas muitinio įvertinimo metodas arba kriterijai ir jų taikymas, taikytini nustatant prekių muitinę vertę konkrečiomis aplinkybėmis. Muitinė grąžina sprendimą ne vėliau kaip per septynias dienas. Jei sprendimas neatitinka pageidavimų arba yra atšaukiamas, būtų galimybė jį apskūsti ir gauti teisinį išaiškinimą.

3. Importo metu išduota privalomoji informacija turi būti nurodyta muitinės deklaracijoje, nurodant atitinkamą referencinį numerį, susijusį su atitinkamomis deklaruotomis prekėmis. Kad privalomas muitinio vertinimo informacijos sprendimas būtų taikomas konkrečiai muitinės procedūrai, sprendimo turėtojas turi sugebėti įrodyti, kad atitinkamos prekės ir muitinę vertę lemiančios aplinkybės visais atžvilgiais atitinka sprendime aprašytas aplinkybes. Šis žingsnis vertinamas kaip svarbus postūmis į priekį, nes panašias sistemas sėkmingai taiko kitos jurisdikcijos (JAV, Kanada, Japonija, Kinija, ir kitos pasaulio šalys) (Komisijos 2024 m. sausio 25 d. deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2024/1071).

Taigi procedūrų supaprastinimas gali atnešti naudą ūkio subjektams, nes:

1. Gali patenkinti konkrečius verslo poreikius, susijusiu su deklaruojamų prekių srautu.
2. Pagreitintų prekių išleidimą iš muitinės teritorijos.
3. Sumažintų administracines ir kitas išlaidas.
4. Būtų atliekama mažiau papildomų patikrinimų prieš išleidžiant prekes palyginus su standartine procedūra.
5. Muitinės institucijos ir importuotojai efektyviau bendradarbiautų.

3.2 Informacinės technologijos ir antrinių muitinio vertinimo metodų taikymas

Tarptautinės prekybos globalizacija ir nuolat besikeičiančios rinkos sąlygos sukuria vis naujų iššūkių, susijusių su nepakankamu bendradarbiavimu tarp skirtingų Europos valstybių institucijų, tinkamu muitiniu įvertinimu, atsiranda didesnė klaidų tikimybė, jog sandorių muitinė vertė nebus tinkamai įvertinta. Sudėtingi verslo sandoriai, kompleksinės įmonių struktūros, milžiniški kiekiai mažaverčių siuntų ir kiti faktoriai apsunkina muitininkų darbą, o verslai stengiasi padidinti uždirbamą pelną mažinant mokėtinų mokesčių sumą. Siekdamos kokybiškesnio muitinės vertės patikrinimų rezultato, muitinės institucijos turi neatsilikti ir taikyti modernius sprendimus, duomenų analizės metodus, stiprinti bendradarbiavimą tarp skirtingų šalių institucijų ir galiausiai supaprastinti muitinės procedūras. Vienas didžiausių muitinių iššūkių yra tikslių ir patikimų duomenų trūkumas

importuojamų prekių iš šalių, kurios anksčiau nedalyvavo tarptautinėje prekyboje su Europos Sąjungos šalimis. Tokia prekyba tapo itin aktuali paskutiniaisiais metais, kuomet buvo pritaikytos didelės apimties ekonominės sankcijos Rusijos Federacijai, o verslams dirbantiems Europos Sąjungoje, siekiant išsilaikyti rinkoje, teko ieškoti naujų verslo partnerių kitose šalyse, kas apsunkina antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymą. Efektyvesnis duomenų apsikeitimas bei naudojimas galėtų pagerinti muitinės sprendimų tikslumą ir greitį. Visų pirma, muitinės turėtų aktyviau naudoti nacionalines ir tarptautines duomenų bazes, tokias kaip PREMI, EUROSTAT, Surveillance 3, CDS, kurios leidžia palyginti importo vertes, sekti prekių judėjimą ir nustatyti galimus deklaracijų neatitikimus. Be to, dirbtinio intelekto ir duomenų analitikos taikymas leistų anksčiau identifikuoti įtartinas operacijas, analizuoti žaliavų ar pagamintų prekių kainų svyravimus tarptautinėse biržose ir nustatyti prekių kategorijas, kurioms galėtų būti taikomas antrinis įvertinimas. Statistinė analizė, naudojant istorinius duomenis ir žaliavų rinkų kainų prognozes taip pat prisidėtų prie tikslesnių ir greitesnių muitinės sprendimų, kadangi programos galėtų numatyti rinkų svyravimo algoritmus, siekiant nuspėti ateities sandorių pokyčius. Šios priemonės padėtų geriau identifikuoti atvejus kuomet sandorio vertės metodo taikymas nebūtų galimas. Tikslesni rizikos analizės duomenys suteiktų galimybę muitinėms skirti kokybiškesnio dėmesio aukštos rizikos deklaracijoms, kartu sumažinant nereikalingų papildomų muitinio įvertinimo patikrų kiekį ir pagreitinant muitinio įvertinimo procesą. Efektyvus antrinių muitinio įvertinimo metodų taikymas neabejotinai reikalauja glaudaus bendradarbiavimo tarp muitinės institucijų ir importuotojų.

Kaip buvo minėta, viena iš svarbesnių priemonių yra duomenų ir patirčių mainai tarp skirtingų valstybių narių muitinių institucijų, importuotojų bei kitų importo procese dalyvaujančių subjektų, o tai galima užtikrinti per įvairius informacijos apsikeitimo mechanizmus, leidžiančius visiems dalyviams naudotis importo informavimo sistemomis. Tokius tarptautinius duomenų mainus palaiko ESTT byloje C-187/21 konstatavęs, jog muitinė gali remtis tik nacionalinėse ribose sukaupta informacija, jeigu jos pakanka, tačiau jeigu jos nepakanka, muitinės pateikus atitinkamus prašymus gali susipažinti su kitų valstybių narių muitinių ir Sąjungos institucijų bei tarnybų turima informacija. (2022 m. ESTT sprendimas Fawkes Kft. V Nemzeti Adó- és Vámigazgatóság, C-187/21) Sprendimas pagrindžia, jog technologiniai pokyčiai yra neatsiejami nuo tikslaus muitinio įvertinimo, kadangi taip yra atveriamos naujas galimybes taikyti antrinius muitinio įvertinimo metodus. Europos Komisija 2023 m. pasiūlė istorinę ES muitų sąjungos reformą, kuri numato perėjimą prie duomenimis grindžiamos muitinės, t.y. buvo numatoma sukurti Europos Sąjungos lygmens muitinių duomenų centrą ir palaipsniui atsisakyti tradicinių importo deklaracijų – vietoje

jų muitinės institucijos naudotųsi išankstiniais komerciniais duomenimis gautais per elektroninės komercijos platformas, iš vežėjų, mutinių tarpininkų ir panašiai. Šis pokytis reikšmingai paveiktų ir muitinio vertinimo procedūras, kadangi muitinė iš anksto įvertintų prekių pardavimo, transportavimo ir kitas sudėtinės sandorio vertės išlaidų sumas, iš anksto nustatytų sandorio vertės netaikymo atvejus. Didžiąją dalį smulkių siuntų, vertų iki 150 eurų, buvo planuojama apdoroti automatizuotai: elektroninės prekybvietės teiktų reikiamus duomenis apie prekės kainą tiesiogiai į muitinės sistemą, o muitinė taikytų supaprastintas taisykles muitinio įvertinimo ar muitinio patikrinimo metu. Dabar tokios vertės prekės su keleta išimčių, kaip nurodo Tarybos reglamento (EB) Nr. 1186/2009 23 straipsnis, yra atleidžiamos nuo maito mokesčių, kuo ir naudojasi verslai stengiantys nepagrįstai sumažinti importo mokesčių sumą, deklaruodami prekių vertę mažiau nei 150 eurų, nors reali vertė yra didesnė net keletą kartų. Nuo maitų mokesčio neatsižvelgiant į kainą neatleidžiami alkoholiniai produktai, kvepalai, tualetiniai vandenysm tabakas ir tabako gaminiai. Komisijos reformos dokumentuose numatyta, kad patys patikimiausi prekybininkai galės naudotis itin supaprastintomis procedūromis – jiems bus atliekama mažiau patikrinimų, o muitinė labiau pasikliaus jų pateikiamais duomenimis. Šis pokytis galimai skatins verslą būti atviresniu ir pateikti tikslius duomenis mainais į greitesnį ir tikslesnį muitinės vertės nustatyma. Visgi Europos Komisija 2025 metų lapkričio mėn. priėmė sprendimą ir ragina Bendrijos valstybes apmokestinti prekes kurių vertė yra mažesnė nei 150 eurų, siekiant suvaldyti milžiniškus pigių prekių iš Kinijos srautus. (Directorate-General for Taxation and Customs Union, 2025)

Dar viena naudojimui potenciali informacinė techonologija yra dirbtinis intelektas. Ši technologija dar yra pakankamai jauna, tačiau informacinių technologijų inžinieriai sparčiai ją vysto, o finansavimas šios technologijos vystimui tik auga. Dirbtinis intelektas gali būti apmokytas atlikti didelių informacijos kiekių analizę bei prisitaikyti prie anksčiau minėtų rinkos pokyčių, o tai savo ruožtu suteiktų muitinei galimybę geriau identifikuoti rizikingus sandorius (pavyzdžiui statistiškai reikšmingai nukrypstančias nuo rinkos vidurkio kainas, nelogiškus logistikos maršrutus ar nelogiškas prekių kilmės šalis, kuomet deklaruojama, jog pavyzdžiui prekės kilmės šalis Kirgizija, tačiau yra žinoma, jog šalyje nevyksta tokių prekių gamyba) ir juos atitinkamai patikrinti, o sąžiningų ir patikimų prekybininkų deklaracijas patvirtinti automatizuotai. Europos komisija tikisi, kad naujas modelis sutrumpins importo procedūrų laiką, supaprastins ataskaitų teikimą, leis pakartotinai naudoti tuos pačius duomenis vietoje kelių deklaracijų. (European Commission 2023). Šie sprendimai iš esmės atitinka ir Pasaulio muitinių organizacijos iniciatyvas. Minėtos organizacijos blokų grandinių technologijos tyrimai rodo, kad ji gali

užtikrinti patikimą duomenų perdavimą ir automatizuoti muitinės vertės įvertinimą realiu laiku, jei visi tiekimo grandinės dalyviai dalinsis tinkamais duomenimis. (Okazaki, Y. 2018)

2019 metais Europos Sąjunga planavo, jog 2020 metais skirs apie 100 milijonų eurų įmonėms, vadinamoms startuolėmis (angl. startup), dirbančioms su dirbtinio intelekto ir blokų grandinių tyrimais, siekiant sukurti dinamišką inovacijų ekosistemą. (European Commission 2019) Šiomet, 2025 metų vasario 11 d., Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen pristatė iniciatyvą „InvestAI“, kuria bus siekiama sutelkti milžinišką lėšų sumą, net 200 milijardų eurų investicijų į dirbtinį intelektą, kartu įskaitant 20 milijardų eurų nauja Europos fondą, skirtą dirbtinio intelekto kūrėjams (European Commission 2025). Yra tikima, jog dirbtinis intelektas sustiprins Europos konkurencingumą su kitomis pasaulio valstybėmis, paskatins įvairių procesų skaitmenizaciją, tuo tarpu padės ir antrinių muitinio vertinimų metodų taikyme ir bendrai efektyvinti visus muitinės procesus. Dirbtinis intelektas taip pat pajėgus atlikti ir kitas efektyvumui gerinti numatytas funkcijas: suklasifikuoti dokumentus, identifikuoti prekių nomenklatūrinius kodus, kainą, surasti ir įvertinti prekių aprašymą, įvertinti prekių reputaciją, charakteristikas ir kitus duomenis kurie svarbūs tiek muitinės vertei nustatant taikant antrinius metodus, tiek tikrinant prekių atitiktį tarptautinių sankcijų kontekste. Šios technologijos pagalba tikimasi drąstiškai sumažinti klaidų skaičių bei dokumentų apdorojimo laiką. Tokių technologijų poreikį skatina ne tik minėta didėjanti prekybos apimtis, bet ir nuolatos kintantys ir sudėtingėjantis teisinis reguliavimas. Kaip pavyzdys galėtų būti tarptautinių prekybos sankcijų Reglamentai. Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 833/2014 bei Tarybos reglamento (EB) Nr. 765/2006 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos Federacijos ir Baltarusijos Respublikos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje, kuriame numatyti sankcionuoti nomenklatūriniai prekių kodai ir prekių aprašymai, sankcionuoti šešėlinio Rusijos jūrų laivyno objektai, bankai ir kita, bendrai užima virš 883 puslapių ir yra nuolatos papildomi. Kadangi šių ir kitų dokumentų dydis bei sudėtingumas verčia skirti labai daug laiko siekiant tinkamai užtikrinti tarptautinę prekių judėjimo atitiktį, dirbtinis intelektas stipriai pagreitintų darbo procesą. Naudą pajustu visi prekybos, logistikos grandinės dalyviai, importuotojai, eksportuotojai, muitinių tarpininkai, muitinės, vežėjai, logistai, krovikai, valstybinės institucijos ir svarbiausia Europos Sąjungos piliečiai.

Dokumentas COM(2018) 178 final („Report from the Commission on the progress in developing the IT systems under the Union Customs Code“) nors nėra tiesiogiai susijęs su muitinio įvertinimo teisiniais klausimais ar antriniais vertinimo metodais, tačiau jo reikšmė šioje srityje yra netiesioginė. Jame Europos Komisija pabrėžia informacinių

technologijų plėtros svarbą siekiant sukurti vieningas, tarpusavyje suderintas ir bepapiers muitinės sistemas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Tokia infrastruktūra ypač aktuali tais atvejais, kai pagrindinis muitinio įvertinimo metodas – vertinimas pagal sandorio vertę – negali būti taikomas ir tenka remtis antriniais metodais. Šiems metodams, kaip rodo teismų praktika, būtina turėti patikimus ir lengvai pasiekiamus duomenis apie panašias ar identiškas prekes, rinkos kainas bei sandorius, todėl dokumente numatyta pažangi duomenų mainų ir rizikos valdymo sistema tampa svarbi praktinė priemonė. Ji padėtų muitinėms efektyviau keistis informacija, ją analizuoti ir taikyti pagrįstus vertinimo sprendimus. Nors pats dokumentas tiesiogiai nereglamentuoja muitinio įvertinimo procedūrų, jis prisideda prie jų kokybės gerinimo ir sudaro sąlygas, kad antriniai metodai būtų taikomi nuosekliai, duomenimis pagrįstai ir vienodai visoje Europos Sąjungoje.

Galima teigti, jog muitų proceso supaprastinimas vyksta dviem kryptimis: pirma, tai teisėkūros ir procedūrų korekcijos būdu – pvz., *BVI* įvedimas, supaprastintų deklaracijų panaudojimas, duomenų centrų kūrimas, antra, technologijų pritaikymo – automatizuojant duomenų tikrinimą, diegiant išmaniąsias rizikos vertinimo sistemas. Visa tai remiasi į teisinio tikrumo ir užtikrintumo didinimu. Kuo iš anksto aiškesnės taisyklės, per ESTT jurisprudenciją ar teisės aktų pataisas, tuo lengviau automatizuoti jų taikymą.

3.3 Galimos praktinės rekomendacijos muitinės sistemai

Efektyviam importo mokesčių surinkimui bei importo kontrolės vykdymui, kaip ESTT nuosekliai aiškina, būtina konkreti, suprantama ir nedviprasmiška muitų sistema. Laikui bėgant, technologijoms tobulėjant, verslų schemoms sudėtingėjant svarbu skirti pakankamai dėmesio muitų sistemai, kadangi nuo to tiesiogiai priklauso šalių narių ir pačios Europos Sąjungos ekonominis augimas, saugumas bei tarptautinis konkurencingumas, dėl to muitus reglamentuojantys įstatymai turi būti nuolatos atnaujinami.

Europos Audito Rūmai 2021 m. parengė specialiąją ataskaitą pagal SESV 287 straipsnio 4 dalies antrą pastraipą. Audito ataskaitos tema: muitinis tikrinimas. (Europos Audito Rūmai 2021) Atliktas auditas parodė, jog nors ir egzistuoja bendra muitinės kontrolės tvarka, tačiau praktikoje skirtingose Europos Sąjungos šalyse ji visgi veikia ne visiškai vienodai – vienos šalys importuotojams yra patogesnės nei kitos. Nors ES reglamentai yra tiesioginio taikymo ir juridiskai turi vienodą galia, tačiau skirtingose valstybėse narėse jų normos gali būti vertinamo ir interpretuojamos skirtingai, dėl ko skirtingai vykdoma muitų kontrolė. Tai lemia nevienodi administraciniai įpročiai ar

tradicijos, skirtingas duomenų prieinamumas vertinant panašias prekes, skirtinga valstybių narių susiformavusi teismų praktika ar tiesiog dėl žmogiškojo faktoriaus, kuomet skirtingai vertinami neapibrėžti kriterijai. Tokia susidariusi situacija žinoma mažina bendrą muitų sistemos efektyvumą ir netiesiogiai atveria kelią piktnaudžiavimui tiek iš institucijų pusės, tiek ir iš verslo pusės. Taip pat didelė problema yra tai, jog nėra vieningos sistemos kurios pagalba valstybės galėtų efektyviai keisti informacija apie rizikingus, nusižengti ar dirbtinai mažinti sandorių vertę linkusius importuotojus, kurie taip pat pasirenka jiems naudingesnius importo punktus žinodami, jog kontrolė juose yra mažiau efektyvi. Šis faktas itin aktualus kiekvienais metais didėjant elektroninės prekybos apimčiai ir intensyvumui, kuomet atliekama neįprastai daug nedidelės vertės sandorių. Yra neefektyvu taikyti muitinių patikrinimą kiekvienai importo deklaracijai, dėl to atsiranda rizika, jog gali būti nesumokėta didelė dalis importo mokesčių. Ataskaitoje minima ir tai, jog remiantis pasaulinėmis elektroninės prekybos tendencijomis matyti, jog bus pildoma vis daugiau nedidelės vertės importo deklaracijų. Taip pat atliktas auditas atskleidė, jog kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės vis dar yra technologiškai nepažangios, nes kontrolės procedūras atlieka rankiniu arba dalinai automatizuotu būdu. Šios spragos leidžia daliai nesąžiningų importuotojų išvengti muitinių patikrinimų po to, kai galimai buvo atliktas neteisingas antrinis muitinis įvertinimas.

Siekiant geresnio verslo supratimo kaip ir kodėl taikomi antriniai muitinio vertinimo metodai, būtina aiškiai apibrėžti procedūras ir užtikrinti jų skaidrumą. Muitinės privalo kiekvienu atveju tiksliai nurodyti, kokie dokumentai ir įrodymai reikalingi prekių muitinei vertei pagrįsti. Skirtingos pramonės šakos gali turėti savitus prekių kainodaros principus, todėl muitinių institucijos turėtų parengti gaires, kaip turėtų būti tinkamai įvertinamos konkrečių sektorių sandorių vertės bei nurodyti kaip svyruojanti žaliavų arba produktų rinką gali keisti ir muitinio įvertinimo rezultatai. Tokios gairės labiausiai aktualios būtų sektoriams, kuriuose prekių ar žaliavų kainas nustato tarptautiniai susitarimai arba biržos. Žinoma, svarbu įdiegti anksčiau minėtus išankstinius muitinio vertinimo sprendimus, kurie leistų įmonėms dar prieš importuojant prekes gauti aiškų muitinės įvertinimo sprendimą taip sutaupant laiko ir sąnaudų. Atsižvelgus į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutarimus, muitinės turėtų užtikrinti išsamesnį savo sprendimų motyvavimą, kuomet yra atsisakoma pripažinti sandorio vertę muitinio įvertinimo metu ir pasirenkami antriniai muitinio įvertinimo metodai. Kaip iš teismų praktikos matyti, sandorio vertės pagrindimo pareiga neturėtų būti perkeliama importuotojui, priešingai, muitinės institucijų pareiga yra argumentuotai

pagrįsti, kodėl negali būti taikomas sandrorio vertės muitinio įvertinimo metodas, kadangi įrodinėjimo pareiga priklauso muitinės institucijoms.

Apibendrinant galima teigti, jog siekiant efektyvesnio ir tikslesnio muitinio įvertinimo, muitinės institucijos turėtų:

1. Investuoti į skaitmeninių technologijų vystymą, kurios pasitarnautų analizuojant istorinius ir esamus duomenis taikant antrinius muitinio įvertinimo metodus, ypač kalbant apie dirbtinio intelekto technologiją.

2. Įdiegti vieningą informacijos apsaugos sistemą, kuri galėtų užtikrinti informacijos keitimą tarp narių valstybių apie rizikingus ir sukčiauti linkusius importuotojus bei kitas rizikas muitų sistemoje. Muitinių duomenų analizių rinkiniai turi būti prieinami visoms Europos Sąjungos valstybėms.

3. Suvienodinti muitinės kontrolės taikymą, siekiant, jog importuotojai nesirinktų jiems patogesnių punktų, kurie galimai tikrina nepakankamai griežtai. Tai galima pasiekti nustatant griežtas ir aiškias taisykles valstybėms narėms paliekant mažai vietos interpretavimams, o rezultatas leistų sumažinti finansinę žalą padaroma Europos Sąjungos mokesčių sistemai.

4. Įdiegti išankstinio muitinio įvertinimo sprendimus, kurie suteiktų verslui aiškumą ir galimybę iš anksto gauti sprendimą dėl prekių muitinio įvertinimo. Tai leistų sutaupyti laiko, išlaidų, bei sumažintų ginčų tikimybę.

5. Atnaujinti žinias ir vadovautis ESTT išaiškinimais. Muitinės institucijos turėtų reguliariai vykdyti vidinius mokymus siekiant informuoti darbuotojus apie aktualius ESTT išaiškinimus kaip turi būti interpretuojami ir taikomi ES teisės aktai.

6. Galėtų būti parengtos gairės specifiniams rinkos sektoriams, ypač tiems, kurių kainodarą stipriai priklauso nuo rinkos svyravimų. Importuotojai būtų informuoti apie galimus pokyčius nustatant muitinę vertę ir suprastu, kaip įvairūs pasauliniai veiksniai lemia importo mokesčių dydį.

IŠVADOS

1. Muitinis įvertinimas išlieka svarbi priemonė užtikrinti Europos Sąjungos vidaus rinkos kontrolę. Ši priemonė apsaugo valstybes nares nuo nesąžiningos konkurencijos, finansinių nusikaltimų ir terorizmo, kontrabandos, aplinkosaugos ir tarptautinių prekybos sankcijų pažeidimų. Antrinių muitinio įvertinimo metodų tikslas užtikrinti teisingą importo muitų, PVM ir akcizo mokesčių apskaičiavimą, kuomet sandorio vertės metodo taikymas nėra galimas. Importo muto ir PVM mokesčiai yra nuosavieji Europos Sąjungos ištekliai, todėl užima itin svarbų vaidmenį pildant ES biudžetą. Antriniai muitinio įvertinimo pagrindai, iš esmės, atitinka sandorio vertės metodo muitinio įvertinimo netaikymo pagrindus.
2. Nustatyta, kad antriniai muitinio įvertinimo metodai praktikoje dažnai taikomi pažeidžiant jų hierarchinę seką, nors teisės aktuose ši seka yra imperatyviai nustatyta. Taip pat patvirtinta, kad įrodinėjimo našta dėl sandorio metodo netaikymo tenka muitinei, o ne importuotojui – tai aiškiai įtvirtina Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija. Be to, nustatyta, kad muitinėms sudėtinga tinkamai identifikuoti tapačias ir panašias prekes, ypač kai šios jau išleistos į laisvą apyvartą ar jų techniniai aprašymai yra nepakankami, o tai apsunkina pirmojo ir antrojo antrinių metodų taikymą. Taip pat konstatuota, kad ES valstybėse narėse egzistuoja nevienoda muitinio įvertinimo taikymo praktika, kurią lemia skirtingos nacionalinės rinkos ir administracinės tradicijos.
3. Europos Sąjungai būtina aktyviau spręsti teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo skirtumus, susijusius su antrinių muitinio įvertinimo metodų naudojimu, kaip tą galima pastebėti atlikto audito išvadose. Dėl valstybėse narėse nevienodai aiškinamų ir taikomų metodų atsiranda teisinio netikrumo ir administracinės naštos problemų. Siekiant išspręsti šias problemas, Europos Sąjungos lygmeniu turi būti kuriamos aiškesnės įpareigojančios metodinės gairės kurios leistų užtikrinti nuoseklų teisės aktų taikymą visose valstybėse narėse. Dirbtinis intelektas ar blokų grandinių sprendimai gali būti pagalbinis instrumentas siekiant geresnių duomenų mainų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Bendrasis susitarimas dėl muitų ir prekybos (GATT 1994). *Valstybės žinios*, 2001, 46-1620;
2. World Trade Organization (WTO), 1994. Agreement on Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Customs Valuation Agreement). Prieiga per internetą: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/20-val.pdf
3. World Customs Organization (1996) Brief Guide to the Customs Valuation Agreement. 3rd edition. Brussels: World Customs Organization. Prieiga per internetą: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/valuation/instruments-and-tools/gatt/brief-guide-to-the-customs-valuation-code.pdf?db=web>
4. Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas (EEB) Nr. 2913/92 nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą. OL L 302, p. 1-50;
5. Tarybos 2006 m. gegužės 18 d. reglamentas (EB) Nr. 765/2006, dėl ribojančių priemonių Prezidentui Lukašenkai ir tam tikriems Baltarusijos pareigūnams. OL L 134, p. 1-11. OL L 352M, p. 432-442;
6. Tarybos 2006 m. lapkričio 28 d. direktyva (EB) Nr. 2006/112, dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos. OL L 347, 2006 12 11, p. 1-118;
7. Tarybos 2009 m. lapkričio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1186/2009, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą. OL L 324, p. 23-57;
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas (su vėlesniais pakeitimais). OL L 269, p. 1-101;
9. Tarybos 2013 m. gruodžio 31 d. reglamentas (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EBB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007. OL L 347, p. 671-854;
10. Tarybos 2014 m. liepos 31 d. reglamentas (ES) Nr. 833/2014 dėl ribojamųjų priemonių atsižvelgiant į Rusijos veiksmus, kuriais destabilizuojama padėtis Ukrainoje. OL L 229, p. 1-11;
11. Komisijos deleguotasis 2015 m. liepos 28 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiomis

taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos maitinės kodekso nuostatos. OL L 343, p. 1-557;

12. Komisijos įgyvendinimo 2015 m. lapkričio 24 d. reglamentas (ES) Nr. 2015/2447 kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos maitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės. OL L 343, p. 558-893;

13. Komisijos 2017 m. kovo 13 d. įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2017/892, kuriuo nustatomos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1308/2013 taikymo vaisių bei daržovių ir perdirbtų vaisių bei daržovių taisyklės. OL L 138, p. 57-91;

14. Europos Parlamento ir Tarybos 2022 m. lapkričio 23 d. reglamentas (ES) Nr. 2022/2399 kuriuo sukurama Europos Sąjungos maitinės vieno langelio aplinka ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 952/2013. OL L 317, p. 1-23;

15. Komisijos 2023 m. rugpjūčio 17 d. deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2017/891, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1308/2013 papildomas nuostatomis dėl vaisių bei daržovių ir perdirbtų vaisių bei daržovių sektorių, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1306/2013 papildomas nuostatomis dėl tuose sektoriuose taikytinų nuobaudų ir iš dalies keičiamas Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 543/2011. OL L 138, p. 4-56;

16. Komisijos 2024 m. sausio 25 d. deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2024/1071, kuriuo dėl sprendimų, susijusių su privalomąja maitinio įvertinimo informacija, ir sprendimų, susijusių su privalomąja kilmės informacija, iš dalies keičiamas Deleguotasis reglamentas (ES) 2015/2446. OL L, 2024/1072;

17. Europos Sąjungos Taryba 2014 m. gegužės 26 d. Tarybos sprendimas Nr. 2014/335/ES, Euratomas dėl Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. OL L 168, p. 105–111;

18. Lietuvos Respublikos maitinės kodeksas (1996). *Valstybės žinios*, 52-1239;

19. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 63-2243;

20. Lietuvos Respublikos Maitinės įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 73-2517;

21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas Nr. 1224 „Dėl Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo“. TAR, 28531;

22. Maitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. 1B-1150 „Dėl Turto vertintojų arba ekspertų išvadų naudojimo, nustatant prekių maitinę vertę, taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 185-6886;

23. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2019 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. 1B-989 „Dėl Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklių patvirtinimo“. TAR, 17495;
24. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2021 m. spalio 19 d. įsakymas Nr. 1B-725 „Dėl Leidimo supaprastinta tvarka deklaruoti sumas, kurios yra prekių muitinės vertės dalis, išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. TAR, 15043;
25. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. 1BE-1043 „Dėl Prekių muitinio įvertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR 2023, 525;
26. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2024 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 1BE-204 „Dėl dedukcinio muitinio įvertinimo metodo taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 4328;
27. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2024 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. 1BE-713 „Dėl prekių muitinės vertės nustatymo reamiantis turto vertintojų arba ekspertų išvadamis tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 14499;

Specialioji literatūra:

1. Arrebola, C., Maurício, A.J. and Portilla, H.J. (2016) ‘An econometric analysis of the influence of the advocate general on the Court of Justice of the European Union’, *Cambridge International Law Journal*, 5(1), pp. 82–112. doi:10.4337/cilj.2016.01.05. [žiūrėta 2025 m. lapkričio 8 d.].
2. Europos Audito Rūmai, (2017) Importo procedūros : teisinės sistemos trūkumai ir neveiksmingas įgyvendinimas daro poveikį ES finansiniams interesams. Specialioji ataskaita Nr. 19, 2017. *Leidinių biuras*. <https://data.europa.eu/doi/10.2865/851166>;
3. Europos Audito Rūmai, (2021) Muitinis tikrinimas : nepakankamas suderinimas daro žalą ES finansiniams interesams. Specialioji ataskaita, Nr. 04, 2021. *Leidinių biuras*. <https://data.europa.eu/doi/10.2865/138>
4. Europos Komisija, Mokesčių ir muitų sąjungos generalinis direktoratas, (2023) EU customs reform. *Europos Sąjungos leidinių biuras*. <https://data.europa.eu/doi/10.2778/370975>
5. Europos Komisija, Komunikacijos generalinis direktoratas, (2020) Muitai. *Europos Sąjungos leidinių biuras*. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/334746>

6. Europos Komisija, Komunikacijos generalinis direktoratas, (2020) Europos Sąjunga : kas ji yra ir ką veikia. *Europos Sąjungos leidinių biuras*. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/713366>
7. Fabio, M. (2020). *Customs Law of the European Union*. Kluwer Law International B.V;
8. Lyons QC. T (2018). *EU Customs Law*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198784029.001.0001>
9. Macedo, L.C.L. (2020) Ad valorem tariffs and customs valuation: implications for the stability and predictability of national revenue from tariffs. [interaktyvus], *Maastricht University*. Prieiga per internetą: <https://cris.maastrichtuniversity.nl/en/publications/ad-valorem-tariffs-and-customs-valuation-implications-for-the-sta> [žiūrėta 2025 m. kovo 25 d.].
10. Medelienė, Aistė ir Paulauskas, Andrius (2008). Sandorio vertė kaip prekių muitinio įvertinimo pagrindas. *Teisė*, 67, 25-47 [interaktyvus]. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/lt/article/view/360/303>.
11. Okazaki, Y. (2018) *Unveiling the Potential of Blockchain for Customs*. [interaktyvus], World Customs Organization. Prieiga per internetą: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/45_yotaro_okazaki_unveiling_the_potential_of_blockchain_for_customs.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.].
12. Rimkus, V. (2008). *Pagrindinių studijų studentų stažuotė (praktika) mokesčių bei muitinės ir kitose statutinėse įstaigose*. Mokomasis metodinis leidinys, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
13. Valančius, V. (2020) *Advocate General at the Court of Justice: any doubts? Part I*, *Teisė*, Vol. 115, pp. 8-18. doi: 10.15388/Teise.2020.115.1 [žiūrėta 2025 lapkričio 8 d.].

Teismų praktika:

1. *EURO 2004 Hungary* [ESTT] Nr. C-291/15, [2016 m. birželio 16 d.]. ECLI:EU:C:2016:455;
2. *UAB Baltic Master v Muitinės departamentas* [ESTT] Nr. C-599/20, [2022 m. birželio 9 d.]. ECLI:EU:C:2022:457;
3. *Hamamatsu Photonics Deutschland GmbH v Hauptzollamt Munchen* [ESTT] Nr. C-529/16, [2017 m. gruodžio 20 d.]. ECLI:EU:C:2017:984;

4. *UAB Lifosa v Muitinės departamentas* [ESTT] Nr. C-75/20, [2021 m. balandžio 22 d.]. ECLI:EU:C:2021:320;
5. *Christodoulou et al.* [ESTT] Nr. C-116/12, [2013 m. gruodžio 12 d.]. ECLI:EU:C:2013:825;
6. *Brown Boveri & Cie AG v Hauptzollamt Mannheim* [ESTT] Nr. C-79/89, [1991 m. balandžio 18 d.]. ECLI:EU:C1991:153;
7. *Levob Verzekeringen BV, OV Bank NV v Staatssecretaris van Financien* [ESTT] Nr. C-41/04, [2005 m. spalio 27 d.]. ECLI:EU:C:2005:649;
8. *Compaq Computer international Corporation v Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem* [ESTT] Nr. C-306/04, [2006 m. lapkričio 16 d.]. ECLI:EU:C:2006:716;
9. *Valsts ieņēmumu dienests prieš „LS Customs Services“ SIA.*, [ESTT] Nr. C-46/16, [2017 m. lapkričio 9 d.]. ECLI:EU:C:2017:839;
10. *Oribalt Rīga* [ESTT] Nr. C-1/18, [2019 m. birželio 20 d.]. ECLI:EU:C:2019:519;
11. *FAWKES Kft. v Nemzeti Adó* [ESTT], Nr. C-187/21, [2022 m. birželio 9 d.]. ECLI:EU:C:2022:458;
12. *UAB Tauritus v Muitinės departamentas* [ESTT], Nr. C-782/23, [2025 m. gegužės 15 d.]. ECLI:EU:C:2025:353;
13. *Molenbergnatie* [ESTT], Nr. C-201/04, [2006 m. vasario 23 d.]. ECLI:EU:C:2006:136;
14. *OGI – Food Trade Lebensmittelvertrieb GmbH v Direktor na teritorialna direksia „Mitnitsa Plovdiv“ pri Agentsia „Mitnitsi“* [ESTT], Nr. C-770/21, [2023 m. rugsėjo 21 d.]. ECLI:EU:C:2023:690;
15. Generalinio advokato išvada sujungtose [ESTT] bylose Nr. C-72/24 ir C-73/24, [2025 m. gegužės 8 d.]. ECLI:EU:C:2025:334;
16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A442-709/2013;
17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2614-968/2021;
18. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. rugpjūčio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1557-442/2023;
19. Lietuvos regionų administracinio teismo 2025 m. balandžio 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI3-992-872/2025;

Kiti šaltiniai:

1. European Commission (2025) *EU launches investai initiative to mobilise €200 billion of investment in Artificial Intelligence*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_467 [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.].
2. Directorate-General for Taxation and Customs Union (2025) *E-commerce: 150 EUR customs duty exemption threshold to be removed as of 2026*. Prieiga per internetą: https://taxation-customs.ec.europa.eu/news/e-commerce-150-eur-customs-duty-exemption-threshold-be-removed-2026-2025-11-13_en [žiūrėta: 2025 m. lapkričio 19 d.].
3. Europos Vadovų Taryba (2024) *Darbotvarkė 2024 - 2029*. Prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/media/yxrc05pz/sn02167en24_web.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 19 d.].
4. European Commission, Directorate-General for Taxation and Customs Union (2024) *Compendium of Customs Valuation Texts*. Prieiga per internetą: https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/9a13b89e-9e5e-482e-be0b-f593d96bc815_en [žiūrėta: 2025 m. lapkričio 17 d.].
5. European Commission (2023) *EU Customs Reform: A data-driven vision for a simpler, smarter and safer Customs Union*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_23_2643/IP_23_2643_EN.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 20 d.].
6. European Commission (2023) *Customs reform: Taking the Customs Union to the next level*. COM(2023) 257 final. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52023DC0257> [žiūrėta: 2025 m. kovo 20 d.].
7. European Commission, 2020. *Commentary No 13 - Valuation of waste*, TAXUD/3137428rev2/2020, CEG-VAL/20/8/3.2. Prieiga per internetą: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/17-09-2020-valuation_of_waste_-_commentary_no_13_case_study_en.pdf [žiūrėta: 2025 m. lapkričio 17 d.].
8. European Commission (2019) *EU Artificial Intelligence and Blockchain investment fund to invest 100 million euros in startups in 2020*. Prieiga per internetą: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/lt/node/1319> [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.].
9. European Commission (2018) *Report from the Commission on the progress in developing the IT systems under the Union Customs Code (COM(2018) 178 final, CELEX 52018DC0178)*. Brussels: European Commission. Prieiga per internetą: <https://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:178:FIN [žiūrėta: 2025 m. spalio 24 d.].

10. Lietuvos Respublikos muitinė. *Muitinės 2024 metų veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: https://muitine.lrv.lt/public/canonical/1744267587/235/2024_ataskaita_7.pdf [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.].

11. Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2023). *Ataskaita 2023 metų*. Prieiga per internetą: [https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1727936552/23726/Ataskaita%202023%20metu%20\(LT\).pdf](https://finmin.lrv.lt/public/canonical/1727936552/23726/Ataskaita%202023%20metu%20(LT).pdf) [žiūrėta: 2025 m. kovo 20 d.].

12. Lietuvos Respublikos muitinė (2016). *Komercinės sąskaitos faktūros ir išankstinės (pro forma) sąskaitos faktūros naudojimas muitiniam įvertinimui* [interaktyvus]. https://www.lrmuitine.lt/mport/failai/verslui/prekiu_muitinis_ivertinimas/2016_metai/isai_skinimai/muit_ivert_sask_fakt_naudoj_05_26.pdf

13. Single Window for Logistics (2020). *Customs value – Formalities & procedures*. Prieiga per internetą: <https://logistics.public.lu/en/formalities-procedures/taxes/customs-duties/customs-value.html> [žiūrėta: 2025 m. lapkričio 9 d.].

Antriniai muitinio įvertinimo metodai: pagrindai ir taikymas

Artūras Muliarovas

Muitų sistema yra svarbi Europos Sąjungos ir kiekvienos valstybės narės vidaus rinkos apsaugai, taip pat yra vienas ir nuosavųjų Europos Sąjungos išteklių. Esant pagrindinio sandorio vertės muitinio įvertinimo metodo netaikymo pagrindams į pagalbą pasitelkiami antriniai muitinio įvertinimo metodai. Šiame magistriniame darbe siekiama atskleisti antrinius muitinio įvertinimo metodus, suprasti jų pagrindus ir atskleisti taikymą bei taikymo problematiką. Taip pat bus aptarti galimos muitų sistemos gerinimo galimybės. Muitų sistemos prigimtį ir taikymo tarptautinis elementas lemia tai, jog magistriniame darbe bus analizuojami ne tik nacionaliniai įstatymai ar teismų praktiką, bet ir tarptautiniai teisės aktai bei Europos Teisingumo Teismo išaiškinimai.

Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje darbo dalyje trumpai apžvelgiamas pagrindinis sandorio vertės muitinio įvertinimo metodas, jo reglamentavimo nuostatos ir antrinių muitinio įvertinimo metodų principai. Aptariama antrinių metodų klasifikacija ir taikymo teoriniai pagrindai. Antroje dalyje apžvelgiama konkrečių metodų svarbiausia Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką. Atskleidžiami svarbiausi pažeidimai atliekant antrinį muitinį įvertinimą. Šios analizės pagrindu trečioje darbo dalyje aptariami jau priimti arba ateityje galimi antrinių muitinio įvertinimo metodų tobulinimo sprendimai, taip pat informacinių technologijų svarba šiame procese bei praktinės rekomendacijos muitinės institucijoms ir importuotojams.

Darbo pabaigoje prieinama išvada, jog nors muitinio vertinimo principai ir pagrindai egzistuoja jau daugelį metų bei yra menkai kintantys, tačiau trūksta metodų taikymo kontrolės ir priemonių kuriomis būtų užtikrinamas muitų sistemos taikymo nuoseklumas bei nuspėjamumas, kadangi skirtingos šalys skirtingai interpretuoja ir taiko atrodo aiškius Europos Sąjungos reglamentų nurodymus. Tai lemia mažesnę mokesčių surinkimo efektyvumą, sudaro sąlygas piknaudžiavimui ir kelia grėsmę vidaus rinkos saugumui. Europos Komisija jau ėmėsi veiksmų muitinio įvertinimo sistemai gerinti.

SUMMARY

Secondary Customs Valuation Methods: Grounds and Application

Artūras Muliarovas

The customs system plays a key role in protecting the internal market of the European Union and each of its Member States, and it also serves as an important own resource for the EU itself. When the primary method of customs valuation, based on transaction value, cannot be applied, alternative valuation methods must be used instead. This master's thesis aims to explain these secondary customs valuation methods, explore their principles, and investigate their practical use along with any challenges they face. Additionally, the thesis considers ways to enhance the effectiveness of the customs valuation system. Given the international scope and application of customs processes, this research evaluates both national laws and court decisions, as well as international legislation and rulings from the European Court of Justice.

This thesis is divided into three main parts. The first part provides an overview of the primary customs valuation method - the transaction value method - and explains the regulations and underlying principles of secondary valuation methods. It also covers the classification and theoretical basis of these secondary methods. The second part examines key case law from the European Court of Justice and the Lithuanian Supreme Administrative Court, highlighting major issues and errors commonly encountered during the application of secondary customs valuation methods. Building upon these insights, the third section discusses existing measures and potential improvements for secondary customs valuations. It emphasizes the significant role of information technology and offers practical advice for customs authorities and importers.

In conclusion, the thesis finds that, despite longstanding and relatively stable principles for customs valuation, there is insufficient oversight and uniformity in applying these valuation methods. Different interpretations and inconsistent application across EU countries lead to decreased tax collection efficiency, increased opportunities for abuse, and risks to the internal market's security. Consequently, to strengthen the customs union, it is vital to enhance consistency, predictability, and invest more in advancing information technology and broadening its use. The European Commission has already taken steps to improve the customs valuation system.